

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Практикум

Рекомендовано Методичною радою НУК

ВИДАВНИЦТВО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМ. АДМІРАЛА МАКАРОВА

2022

УДК 657:336.221(076)

A64

Автори:

М. М. Бабич, д-р екон. наук, професор;

О. Г. Баланенко, старший викладач;

К. С. Бурунсуз, канд. техн. наук, доцент;

О. В. Погорєлова, канд. екон. наук, професор;

С. В. Шевчук, канд. екон. наук, доцент

Рецензенти:

М. В. Дубініна, д-р екон. наук, професор, зав. кафедри обліку і оподаткування Миколаївського національного аграрного університету;

О. І. Котикова, д-р екон. наук, професор, зав. кафедри економіки підприємств Миколаївського національного аграрного університету

Рекомендовано Методичною радою НУК

Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства :
A64 практикум / М. М. Бабич, О. Г. Баланенко, К. С. Бурунсуз,
О. В. Погорєлова, С. В. Шевчук. – Миколаїв : НУК, 2022. – 128 с.

Даний практикум складений відповідно до програми обов'язкової навчальної дисципліни підготовки бакалаврів «Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства» і призначений для закріплення знань, набуття умінь та навиків майбутніми фахівцями з обліку, аналізу, оподаткування та аудиту щодо вмілого використання прийомів і методів аналізу фінансово-економічної діяльності в ході дослідження фінансово-економічних процесів.

Призначено для студентів вищих навчальних закладів.

УДК 657:336.221(076)

© Бабич М. М., Баланенко О. Г., Бурунсуз К. С.,
Погорєлова О. В., Шевчук С. В., 2022

© Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Тема 1. Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства: предмет, об'єкти, зміст, завдання та роль в управлінні сучасним підприємством.....	8
Тема 2. Метод і спеціальні прийоми аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства.....	15
Тема 3. Інформаційне забезпечення та організація аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства....	27
Тема 4. Аналіз фінансового стану підприємства за даними фінансової звітності	34
Тема 5. Аналіз прибутку і рентабельності.....	50
Тема 6. Аналітичне обґрунтування виробничої програми та оцінка її виконання.....	59
Тема 7. Аналіз основних засобів підприємства.....	69
Тема 8. Аналіз матеріальних ресурсів підприємства.....	82
Тема 9. Аналіз трудових ресурсів підприємства.....	90
Тема 10. Аналіз витрат підприємства та собівартості продукції.....	102
Тема 11. Аналіз реалізації продукції та виконання договірних зобов'язань.....	112
Тема 12. Аналіз бізнес-процесів підприємства.....	120
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	125

ВСТУП

В умовах ринкової економіки аналіз є складовою процесу управління підприємством. Тільки на основі аналітичних розрахунків можливо оперативно приймати обґрунтовані управлінські рішення, оптимізувати діяльність підприємства.

За допомогою аналізу вивчаються тенденції розвитку, глибоко і системно досліджуються фактори змін результатів діяльності, узгоджуються плани й управлінські рішення, здійснюється контроль за їх виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності виробництва і реалізації продукції (товарів), оцінюються результати діяльності підприємства, розробляється економічна стратегія його розвитку.

Дисципліна «Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства», яка є складовою частиною циклу професійної підготовки бакалавра за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування», має на меті сформувати у студентів знання з організації та методики аналізу фінансово-економічної діяльності підприємств за даними обліку, звітності та іншої економічної інформації, а також практичні навички їх застосування для вирішення проблем управління.

Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства – це наукова база прийняття управлінських рішень майбутніми фахівцями та невід’ємна складова формування професійної компетентності студентів. Роль аналізу полягає

в оцінюванні діяльності суб'єктів господарювання, виявленні та обчисленні величини невикористаних резервів.

Практикум з дисципліни «Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства» перш за все акцентує увагу на опануванні ключових питань дисципліни, полегшує засвоєння головних моментів за допомогою представлення матеріалу для теоретичних та практичних занять у вигляді чітко структурованих блоків, поданих у логічній послідовності, що спонукає студента опановувати матеріал комплексно, у його взаємозв'язку та взаємозалежності. Крім того, ситуаційні завдання та їх розв'язання до засвоєння кожної теми, запропоновані запитання та завдання творчого характеру допоможуть студенту якісно опанувати матеріал дисципліни і перевірити отримані знання на практичних заняттях.

Метою даного практикуму є закріплення знань, набуття умінь та навичок майбутніми фахівцями з обліку, аналізу, оподаткування та аудиту щодо вмілого використання прийомів і методів аналізу фінансово-економічної діяльності підприємств у ході дослідження фінансово-економічних процесів, що відбуваються на сучасному підприємстві у всій багатогранності та взаємозалежності.

Навчальна дисципліна «Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства» ґрунтується на знаннях з теорії та практики економічного аналізу, мікроекономіки, економіки підприємства, статистики, маркетингу, фінансового та управлінського обліку.

Практикум з дисципліни «Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства» охоплює 12 тем, а саме:

Тема 1. Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства: предмет, об'єкти, зміст, завдання та роль в управлінні сучасним підприємством;

Тема 2. Метод і спеціальні прийоми аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства;

Тема 3. Інформаційне забезпечення та організація аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства;

Тема 4. Аналіз фінансового стану підприємства за даними фінансової звітності;

Тема 5. Аналіз прибутку і рентабельності;

Тема 6. Аналітичне обґрунтування виробничої програми та оцінка її виконання;

Тема 7. Аналіз основних засобів підприємства;

Тема 8. Аналіз матеріальних ресурсів підприємства;

Тема 9. Аналіз трудових ресурсів підприємства;

Тема 10. Аналіз витрат підприємства та собівартості продукції;

Тема 11. Аналіз реалізації продукції та виконання договірних зобов'язань;

Тема 12. Аналіз бізнес-процесів підприємства.

По кожній темі визначено основні терміни та поняття, наведено ситуаційні завдання та їх розв'язання, а також завдання для самостійної роботи. Така структура практикуму дає можливість студентам комплексно і ґрунтовно закріпити теоретичні знання, набути навичок застосування методики аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства. Логіка сформованих у практикумі завдань забезпечує засвоєння методів економічних досліджень, якісне обґрунтування управлінських рішень, а також швидку адаптацію аналітика до змін у конкурентному середовищі.

Таким чином, практикум з дисципліни «Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства» гармонійно поєднує теоретичний і практичний матеріал, закріплює та поглиблює знання студентів у процесі виконання практичних та самостійних робіт.

Практикум буде корисним для студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах за спеціальністю «Облік і оподаткування» та за іншими економічними спеціально-

стями, під час опанування дисципліни «Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства»; викладачів, економістів-практиків, усіх, хто прагне поповнити свої знання з аналізу фінансово-економічної діяльності.

Тема 1

АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ПРЕДМЕТ, ОБ'ЄКТИ, ЗМІСТ, ЗАВДАННЯ ТА РОЛЬ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Основні терміни та поняття

Економічний аналіз – це процес дослідження економічних процесів та явищ, їх окремих складових, їх причин та наслідків у взаємозв'язку та взаємозалежності.

Економічний показник – характеристика явища, процесу або результату діяльності. Залежно від вимірників, які використовуються, їх можна поділити на: вартісні, натуральні та трудові. Залежно від характеристики об'єкта, яка оцінюється, поділити на кількісні та якісні. Економічні показники використовуються для оцінки стану об'єкта, його зміни, прогнозування його майбутнього значення.

Метою економічного аналізу є створення передумов поліпшення процесу управління діяльністю суб'єкта шляхом прийняття обґрунтованих оптимальних рішень та досягнення встановлених менеджментом завдань, підвищення ефективності діяльності.

Метод економічного аналізу – діалектична теорія пізнання явищ та процесів в їх розвитку та взаємозалежності.

Методика економічного аналізу – сукупність загальнонаукових та спеціальних способів дослідження предмету економічного аналізу.

Об'єкт економічного аналізу – господарська діяльність суб'єкта.

Предметом економічного аналізу є явища, процеси, результати господарської діяльності та причинно-наслідкові зв'язки, які їх характеризують.

Принципи економічного аналізу – базові положення, на яких ґрунтується методика економічного аналізу.

Резерви – це потенційні можливості досягнення оптимального значення економічного показника, тенденції, об'єкта економічного аналізу.

Суб'єкти економічного аналізу – власники, менеджмент, державні організації фінансово-кредитні, страхові компанії, аудиторські фірми.

Чинники (фактори) – це активно діючі сили, які впливають на розвиток та зміну об'єкта аналізу.

Функції економічного аналізу – роль, значення, мета, які виконує економічний аналіз.

Практичне заняття **Ситуаційні завдання та їх розв'язання**

Завдання 1.1. У таблиці 1.1 наведені принципи аналізу господарської діяльності та їх зміст.

Таблиця 1.1

Принцип	Зміст
А. Конкретність	1. Означає, що витрати пов'язані з проведенням аналізу, мають бути істотно меншими за економічний ефект, який буде отриманий у результаті його проведення.
Б. Системність	2. Означає необхідність, доцільність проведення аналізу регулярно, на постійно діючій основі для підвищення ефективності діяльності.

Продовження таблиці 1.1

Принцип	Зміст
В. Періодичність	3. Означає обґрунтовану послідовність вивчення діяльності підприємства, сприйняття підприємства як системи, що складається з упорядкованої сукупності взаємопов'язаних елементів.
Г. Об'єктивність	4. Означає, що при проведенні аналізу слід керуватися науково обґрунтованими методиками і процедурами.
Д. Економічність	5. Означає, що аналіз ґрунтується на реальних даних, його результати отримують конкретне кількісне вираження.
Е. Науковість	6. Означає адекватність аналітичної інформації дійсному стану об'єкта, достовірність даних та результатів аналізу

Необхідно зв'язати наведені в таблиці принципи аналізу господарської діяльності з їх змістом.

Заповнити таблицю відповідей (табл. 1.2). Для цього заголовній букві, яка відповідає певному принципу, поставити відповідну цифру, що відповідає його змісту (наприклад: А5).

Вирішення завдання

Таблиця 1.2

А _5_	Б _3_	В _2_	Г _6_	Д _1_	Е _4_
-------	-------	-------	-------	-------	-------

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1.2. За наведеними визначеннями табл. 1.3 необхідно заповнити десять рядків. Розгадати визначення за стовпчиком 7 та надати його тлумачення.

1. Найбільш загальні ключові поняття даної науки.

2. Порівняння відповідності наявного внутрішнього потенціалу суб'єкта господарювання умовам зовнішнього середовища та обґрунтування на цій основі ефективності існуючої стратегії організації, визначення її ринкової та конкурентної позиції.

3. Розклад цілого на складові елементи з метою розкриття його внутрішньої будови, взаємозв'язків елементів цілого, визначення співвідношення елементів у складі цілого.

4. Об'єднання елементів досліджуваного об'єкта в єдине ціле для вивчення їх як частин цілого.

5. Можливість кількісного та якісного зростання показників діяльності економічного суб'єкта за рахунок раціонального використання виробничих ресурсів.

6. Активно діючі рушійні сили, які зумовлюють зміни в стані об'єкта, що позначається, у свою чергу, на показниках діяльності підприємства.

7. Складові системи як цілого.

8. Опис системи, яким можна оперувати для дослідження її елементів, їх поведінки, взаємозв'язків, впливу на загальний стан.

9. Принцип аналізу господарської діяльності, який означає обґрунтовану послідовність вивчення діяльності підприємства, сприйняття підприємства як системи, що складається з впорядкованої сукупності взаємопов'язаних елементів.

10. Один з напрямів порівняльного конкурентного аналізу.

Таблиця 1.3

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1															
2															
3															
4															
5															
6															
7															
8															
9															
10															

Завдання 1.3. Зв'язати наведені в таблиці 1.4 функції аналізу господарської діяльності з їх змістом.

Таблиця 1.4

Функції аналізу господарської діяльності	Зміст функції
А. Оціночно-діагностична	1. Передбачає прогнозування впливу на діяльність підприємства можливих змін у зовнішньому середовищі.
Б. Прогностична	2. Передбачає порівняння фактичного стану досліджуваних об'єктів установленим цілям та планам, які виражаються в параметричних значеннях відповідних показників.
В. Пошукова	3. Передбачає порівняння відповідності наявного внутрішнього потенціалу суб'єкта господарювання умовам зовнішнього середовища та обґрунтування на цій основі ефективності існуючої стратегії підприємства, визначення його ринкової та конкурентної позиції.

Продовження таблиці 1.4

Функції аналізу господарської діяльності	Зміст функції
Г. Контрольна	4. Передбачає аналітичне обґрунтування альтернативних управлінських рішень, визначення напрямків використання внутрішніх можливостей підприємства з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища.

Заповнити таблицю відповідей (табл. 1.5). Для цього заголовній букві, яка відповідає певній функції, поставити відповідну цифру, що відповідає його змісту (наприклад: А5).

Таблиця 1.5

А ____	Б ____	В ____	Г ____
--------	--------	--------	--------

Завдання 1.4. В таблиці 1.6 наведені види аналізу господарської діяльності та їх характеристика.

Таблиця 1.6

Види аналізу господарської діяльності	Характеристика
А. Ретроспективний аналіз	1. Застосовується для дослідження економіки одного або кількох окремих підрозділів економічного суб'єкта.
Б. Маркетинговий	2. Досліджує стан та ефективність діяльності, зміни розміру і співвідношення власного та позикового капіталу підприємства.
В. Факторний	3. Застосовується для дослідження та оцінки факторів впливу на результати діяльності підприємства.

Продовження таблиці 1.6

Види аналізу господарської діяльності	Характеристика
Г. Аналіз фінансової діяльності	4. Передбачає дослідження факторних систем, які є сукупністю факторних та результативних ознак, пов'язаних причинно-наслідковими зв'язками.
Д. Функціонально-вартісний	5. Спрямований на дослідження минулих подій з метою оцінки стану і динаміки розвитку об'єкта, прогнозування перспективи та регулюючого впливу на його подальшу діяльність.
Е. Локальний	6. Передбачає дослідження ринкового середовища та виробничо-збутової діяльності економічного суб'єкта з метою оцінки їх стану, діагностики проблем та перспектив розвитку, пошуку невикористаних можливостей та ін.

1. Необхідно зв'язати наведені в таблиці принципи аналізу господарської діяльності з їх змістом.

2. Заповнити таблицю відповідей (табл. 1.7). Для цього заголовній букві, яка відповідає певному принципу, поставити відповідну цифру, що відповідає його змісту (наприклад: А5).

Таблиця 1.7

А ____	Б ____	В ____	Г ____	Д ____	Е ____
--------	--------	--------	--------	--------	--------

Тема 2

МЕТОД І СПЕЦІАЛЬНІ ПРИЙОМИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Основні терміни та поняття

Метод економічного аналізу – діалектична теорія пізнання явищ та процесів в їх розвитку та взаємозалежності.

Методика економічного аналізу – сукупність загальнонаукових та спеціальних способів дослідження предмету економічного аналізу.

Основним елементом методу економічного аналізу є його науковий інструментарій, який конкретизується сукупністю загальнонаукових та спеціальних способів і прийомів дослідження предмета.

До загальнонаукових відносяться такі елементи, як абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція, історичний і логічний метод, порівняння, моделювання.

Абстрагування використовується для вивчення окремих явищ і процесів, але обов'язково доповнюється аналізом усіх сторін економічної системи. При абстрагуванні дослідник відволікається від несуттєвих, короточасних ознак, нетипових властивостей об'єктів.

Поряд з абстрагуванням, виявленням головного в предметі дослідження використовується *аналіз*, який дозволяє розподілити процеси та явища на окремі складові, частини та дослідити їх окремо одна від одної. *Синтез* – спосіб

дослідження, пов'язаний із об'єднанням окремих складових частин, дослідженням їх у взаємозв'язку та взаємозалежності.

При вивченні економічних об'єктів дослідження може здійснюватися двома шляхами: від конкретних фактів до загальної теорії, або ж навпаки. В першому випадку застосовується метод *індукції*, в другому – *дедукції*.

При вивченні економічних процесів та явищ у динаміці може використовуватися *історичний метод*, який дозволяє розглядати розвиток процесів в історичному ракурсі.

Прийом *порівняння* передбачає співставлення різних об'єктів, виявлення в них спільного та відмінного.

Моделювання – це особливий спосіб дослідження реальності шляхом побудови її схожої або аналогічної моделі. Моделі складаються для мікро- і макрорівня, бувають фізичні, формальні, статичні та динамічні. Для описування економічних процесів застосовуються вербальні моделі, для виявлення певних залежностей – графічні моделі, для пояснення функціональних залежностей у вигляді рівнянь – математичні моделі (детерміновані, стохастичні, нечіткі).

До спеціальних способів економічного аналізу відносять:

- факторний аналіз, балансовий метод, диференціальний, логарифмічний, інтегральний, відсоткового порівняння, дисконтування;
- середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний метод;
- математичні методи вивчення зв'язків – кореляційно-регресійний, дисперсійний аналіз;
- методи дослідження операцій і теорій прийняття рішень – теорії графів, ігор, масового обслуговування.

Практичне заняття

Ситуаційні завдання та їх розв'язання

Завдання 2.1. Загальні витрати на виробництво продукції підприємства й собівартість одиниці продукції «А» на трьох підприємствах характеризуються даними, які наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Номер підприємства	Витрати виробництва, тис. грн	Собівартість одиниці продукції, грн
1	200	20
2	460	23
3	110	22

Визначити середню собівартість одиниці продукції «А» для трьох підприємств разом.

Вирішення завдання

Середня собівартість продукції розраховується за формулою:

$$\text{Середня собівартість одиниці продукції} = \frac{\text{витрати на випуск продукції}}{\text{кількість виготовленої продукції}}$$

За умовою наявності даних про витрати на весь випуск продукції й собівартість одиниці та відсутністю даних по кількості виготовленої продукції для розрахунків середнього значення слід використовувати формулу середньої гармо-

$$\text{нічної: } \hat{\chi} = \frac{\sum \omega}{\sum \frac{\omega}{\chi}}.$$

Для представлених підприємств:

$$\chi = \frac{200 + 460 + 110}{\frac{200}{20} + \frac{460}{23} + \frac{110}{22}} = \frac{770}{35} = 22 \text{ грн.}$$

Завдання 2.2. Динаміка чисельності персоналу, виробіток на одного працівника по підприємству «А» протягом двох років характеризується даними, які наведені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Показники	Базисний період	Звітний період
Чисельність персоналу, осіб	122	125
Виробіток на 1 працівника, тис. грн	494	508,8

1. Розрахувати обсяг випуску продукції в базовому та звітному періодах.

2. Розрахувати абсолютні й відносні показники динаміки чисельності персоналу, виробітку на одного працівника, обсягу випуску продукції.

3. Визначити ступінь виконання планового завдання, якщо за планом передбачалося збільшити випуск продукції на 10 %.

Вирішення завдання

1. Обсяг випуску продукції:

– базисний період: $122 \times 494 = 60268$ тис. грн;

– звітний період: $125 \times 508,8 = 63600$ тис. грн.

2. Аналітична таблиця з абсолютними та відносними показниками динаміки (табл. 2.3):

Таблиця 2.3

Показники	Базисний період	Звітний період	Абсолютний приріст	Темп росту, %	Темп приросту, %
Обсяг випуску продукції, тис. грн	60268	63 600	+3332	105,53	5,53
Чисельність персоналу, осіб	122	125	+3	102,46	2,46
Виробіток на одного працівника, тис. грн	494	508,8	+14,8	103	3

Висновок. Фактичне виконання плану зі збільшення обсягу випуску продукції становило: $63600 / 60268 \times 100 \% = 105,53\%$. Заплановане збільшення – 110 %. Отже, виконання плану зі збільшення обсягу випуску продукції становить: $5,53 / 10 \times 100 \% = 55,3 \%$. План недовиконаний на 54,7 %.

Завдання 2.3. В таблиці 2.4 наведено дані про чисельність працівників, виробіток одного працівника за зміну, кількість змін на підприємстві «А» протягом двох місяців.

Таблиця 2.4

Місяці	Чисельність працівників, осіб	Виробіток у зміну, шт.	Кількість змін
1	24	1500	144
2	25	1505	146

1. Визначити вплив чисельності персоналу, кількості відпрацьованих змін і виробітку в зміну одного працівника на обсяг випуску продукції методом ланцюгових підстановок і абсолютних різниць.

2. Визначити питому вагу впливу факторів на показник обсягу виготовленої продукції. За результатами аналізу зробити висновок.

Вирішення завдання

Таблиця 2.5

Показники	Базисний період (план)	Звітний період (факт)	Абсолютне відхилення	Темп росту, %	Темп приросту, %
Чисельність працівників, осіб	24	25	+1	104,2	4,2
Виробіток 1 працівника в зміну, шт.	1500	1505	+2	101,4	1,4
Кількість змін., зм.	144	146	+5	100,3	0,3
Обсяг випуску продукції, тис. шт.	5184	5493,25	+309,25	106,0	6

1. Модель для детермінованого факторного аналізу випуску продукції:

$$ВП = Ч \times c \times B,$$

де ВП – обсяг випуску продукції, тис. шт.;

Ч – чисельність працівників, осіб;

c – кількість змін, зм.:

B – виробіток 1 працівника в зміну, шт.

Загальна зміна випуску продукції порівняно з попереднім періодом:

$$\sum \Delta ВП = Ч_1 \times c_1 \times B_1 - Ч_0 \times c_0 \times B_0$$

$$\sum \Delta ВП = 25 \times 146 \times 1505 - 24 \times 144 \times 1500 = 309,25 \text{ тис. шт.}$$

Розрахунок впливу факторів на зміну обсягу випуску продукції порівняно з плановим (базовим) періодом *методом ланцюгових підстановок*. Зміна обсягу випуску продукції:

– під впливом збільшення чисельності працівників:

$$\Delta ВП(ЧЧ) = Ч_1 \times c_0 \times B_0 - Ч_0 \times c_0 \times B_0,$$

$$\begin{aligned}\Delta \text{ВП}(\text{ЧЧ}) &= 25 \times 144 \times 1500 - 24 \times 144 \times 1500 = \\ &= 216 \text{ тис. шт.};\end{aligned}$$

– під впливом збільшення числа змін:

$$\begin{aligned}\Delta \text{ВП}(\text{с}) &= \text{Ч}_1 \times \text{с}_1 \times \text{В}_0 - \text{Ч}_1 \times \text{с}_0 \times \text{В}_0, \\ \Delta \text{ВП}(\text{с}) &= 25 \times 146 \times 1500 - 25 \times 144 \times 1500 = 75 \text{ тис. шт.};\end{aligned}$$

– під впливом збільшення виробітку:

$$\begin{aligned}\Delta \text{ВП}(\text{В}) &= \text{Ч}_1 \times \text{с}_1 \times \text{В}_1 - \text{Ч}_1 \times \text{с}_1 \times \text{В}_0, \\ \Delta \text{ВП}(\text{В}) &= 25 \times 146 \times 1505 - 25 \times 146 \times 1500 = 18,256 \text{ тис. шт.}\end{aligned}$$

Загальна зміна обсягу випуску продукції порівняно з плановим (базовим) періодом:

$$\begin{aligned}\Sigma \Delta \text{ВП} &= \Delta \text{ВП}(\text{Ч}) + \Delta \text{ВП}(\text{с}) + \Delta \text{ВП}(\text{В}) = \\ &= 216 + 75 + 18,25 = 309,25 \text{ тис. шт.}\end{aligned}$$

Розрахунок впливу факторів на зміну обсягу випуску продукції порівняно з плановим (базовим) періодом *методом абсолютних різниць*. Зміна обсягу випуску продукції:

– під впливом зростання чисельності працівників:

$$\Delta \text{ВП}(\text{Ч}) = \Delta \text{Ч} \times \text{с}_0 \times \text{В}_0 = (1) \times 144 \times 1500 = 216 \text{ тис. шт.};$$

– під впливом підвищення числа змін:

$$\Delta \text{ВП}(\text{с}) = \text{Ч}_1 \times \Delta \text{с} \times \text{В}_0 = 25 \times (2) \times 1500 = 75 \text{ тис. шт.};$$

– під впливом збільшення виробітку:

$$\Delta \text{ВП}(\text{В}) = \text{Ч}_1 \times \text{с}_1 \times \Delta \text{В} = 25 \times 146 \times (5) = 18,25 \text{ тис. шт.}$$

Загальна зміна обсягу випуску продукції порівняно з плановим (базовим) періодом:

$$\begin{aligned}\Sigma \Delta \text{ВП} &= \Delta \text{ВП}(\text{Ч}) + \Delta \text{ВП}(\text{с}) + \Delta \text{ВП}(\text{В}) = \\ &= 216 + 75 + 18,25 = 309,25 \text{ тис. шт.}\end{aligned}$$

2. Питома вага впливу факторів (Y_i) на загальну зміну обсягу випуску продукції (ВП):

$$Y_i = \frac{\Delta \text{ВП}_i}{\Delta \text{ВП}} \times 100\%, \quad \sum_{i=1}^n Y_i = 100\%.$$

Висновок. Загальна зміна обсягу випуску продукції в порівнянні з попереднім періодом становить 309,25 тис. грн, або 106 %. Таке зростання відбулося за рахунок впливу всіх розглянутих факторів. Так, збільшення чисельності працівників на 1 особу призвело до зростання обсягу випуску продукції на 216 тис. шт. Підвищення виробітку в змінну на 1 працівника на 2 шт. дало зростання обсягу випуску продукції на 75 тис. шт. Збільшення кількості змін на 5 призвело до підвищення випуску продукції на 18,256 тис. шт.

Завдання 2.4. Визначити наращену суму через 4 роки, якщо первісна сума дорівнює 50 тис. грн. Ставка простих відсотків 25 %.

Вирішення завдання

$$S = 50 (1 + 0,25 \times 4) = 100 \text{ тис. грн.}$$

Завдання 2.5. Внесок у сумі 3,5 тис. грн прийнятий 1 березня під 16 % річних. Яку суму отримає вкладник 16 вересня того ж року?

Вирішення завдання

Період нарахування становить: $31 + 30 + 31 + 30 + 31 + 31 + 15 = 199$ днів.

$$S = 3,5 \left(1 + 0,16 \frac{199}{360} \right) = 3,81 \text{ тис. грн.}$$

Завдання 2.6. Будівельна фірма отримала кредит у банку 100 млн грн на 5 років. Процентна ставка на 1-й рік – 10,5 %; на 2-й рік надбавка 1,5 %; на 3-й і далі роки – 0,75 %. Знайти суму боргу на кінець 5-го року.

Вирішення завдання

$$S = P(1+i_1)^{n_1} \times (1+i_2)^{n_2} \times \dots \times (1+i_t)^{n_t} =$$
$$= 1000 \times 1,105 \times 1,12^2 \times 1,1275^3 \times 1,1275^4 \times 1,1275^5 = 585 \text{ млн грн.}$$

Завдання 2.7. Керівництву потрібно вибрати найбільш прибутковий спосіб вкладення капіталу на 9 років. Підприємство може продати на ринку автомобіль за ціною 40 тис. грн і вкласти виручені гроші в банк під 15 % річних на умовах складного відсотка. В разі експлуатації автомобіля через 9 років його залишкова вартість складе 10 тис. грн. Щорічний дохід від використання машини 12 тис. грн.

Вирішення завдання

- 1) $FV = 12 \times 9 + 10 = 118$ тис. грн;
- 2) $S = P \times (1 + r)^n = 40 \times (1 + 0,15)^9 = 141$ тис. грн.
- 3) Другий варіант кращий.

Завдання 2.8. Від експлуатації автомобіля підприємство може отримувати протягом 8 років дохід у розмірі 14 тис. грн. Яку мінімальну суму має отримати підприємство від продажу автомобіля, щоб у разі вкладення виручених грошей у банк під 20 % річних на 8 років мати дохід не нижче, ніж результат від експлуатації машини? Залишкова вартість автомобіля через 8 років буде рівною 10 тис. грн.

Вирішення завдання

$$FV = 8 \times 14 + 10 = 122 \text{ тис. грн.}$$
$$P = S / (1 + r)^n = 122 / (1 + 0,2)^8 = 28,373 \text{ тис. грн.}$$

Щоб мати дохід не нижче, ніж від експлуатації автомобіля, його потрібно продати не менше, ніж за 28,373 тис. грн.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 2.9. У таблиці 2.6 наведені дані щодо темпів росту цін на сировину протягом чотирьох кварталів.

Таблиця 2.6

Квартал	x_i	1	2	3	4
Темп росту	f_i	1,05	1,09	2,01	1,56

Розрахувати квартальний темп росту цін у середньому за рік за даними чотирьох кварталів.

Завдання 2.10. У таблиці 2.7 наведені дані про собівартість і випуск продукції у звітному періоді для шістьох підприємств, які виготовляють однотипну продукцію.

Таблиця 2.7

Показник	Підприємства					
	1	2	3	4	5	6
Собівартість одиниці продукції, грн	38	40	42	44	46	48
Обсяг випуску продукції, шт..	800	1200	1000	700	400	200

Визначити середню собівартість одиниці продукції для всієї сукупності підприємств і середню прогресивну собівартість.

Завдання 2.11. Динаміка собівартості одиниці продукції «А», кількість виробленої продукції «А» по підприємству за два періоди характеризується даними, які наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Показники	Базисний період	Звітний період
Собівартість одиниці продукції «А», грн	104	98
Кількість виробленої продукції «А», шт.	507	559

1. Розрахувати собівартість виробленої продукції «А» у базовому та звітному періодах.

2. Розрахувати абсолютні й відносні показники динаміки собівартості одиниці продукції «А», кількість виробленої продукції «А», собівартість виробленої продукції «А».

3. Визначити ступінь виконання планового завдання, якщо за планом передбачалося знизити собівартість випущеної продукції на 15 %.

Завдання 2.12. У таблиці 2.9 наведено дані про чисельність працівників, виробіток одного працівника за зміну, кількість змін на підприємстві «А» протягом січня за планом і фактично.

Таблиця 2.9

Показник	План січня 202_ року	Факт січня 202_ року
Обсяг випуску продукції, тис. грн	25779,7	26318,1
Чисельність робітників, осіб	2710	2650
Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками людино-днів, тис.	631,7	613,5
Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками людино-годин, тис.	4864,1	4785,3

1. Визначити вплив чисельності персоналу, кількості відпрацьованих змін і виробітку в зміну одного робітника на динаміку обсягу випуску продукції методом ланцюгових підстановок та абсолютних різниць.

2. Визначити питому вагу впливу факторів на показник обсягу виготовленої продукції.

3. За результатами розрахунків зробити висновок.

Завдання 2.13. У таблиці 2.10 подано показники діяльності підприємства «А» протягом двох років.

Таблиця 2.10

Показник	Минулий рік	Звітний рік
Обсяг перевезених вантажів, т	1000	800
Середня дальність перевезень, км	200	240
Середній транспортний тариф, грн за 1 т/км	0,4	0,5
Вантажообіг, тис. т/км	200	192

1. Розрахувати вплив факторів на відхилення від плану фактичної суми транспортних витрат методом ланцюгових підстановок й абсолютних різниць.

2. Визначити питому вагу впливу факторів на показник транспортних витрат.

3. За результатами розрахунків зробити висновок.

Завдання 2.14. Фірма уклала договір з банком про видачу позики у 200 тис. грн строком на 2 роки на умовах: за перший рік плата за позику становить 20 % річних за простою ставкою, а в кожному наступному півріччі відсоток за позику збільшується на 5 %. Розрахувати наращену суму боргу на кінець 2-го року.

Завдання 2.15. Кредитний договір передбачає видачу позики в сумі 150 тис. грн на 3 роки за умови: за перший рік плата за кредит становить 18 % річних, у кожному наступному кварталі позиковий відсоток збільшується на 1,5 %. Розрахувати наращену суму боргу на кінець 3-го року.

Тема 3

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ АНАЛІЗУ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Основні терміни та поняття

Джерела інформації економічного аналізу – це всі дані, що містяться в облікових документах, звітності, довідкових джерелах тощо та використовуються в процесі аналітичного дослідження. До таких джерел належать: господарсько-правові документи; облікові документи; фінансова, податкова, управлінська та статистична звітність; нормативно-довідкова інформація; нормативно-правові документи; дані відкритих джерел (преса, телебачення, інтернет); технічна та технологічна документація.

Організація економічного аналізу – система впорядкованих дій, направлена на досягнення встановленої мети аналітичного дослідження оптимальним шляхом. Основними етапами організації економічного аналізу є: підготовчий (визначення мети та завдань, суб'єктів та об'єктів; обґрунтування плану аналітичної роботи; вивчення внутрішнього та зовнішнього середовища об'єкта; підбір джерел інформації), аналітичний (безпосередній аналіз процесів та явищ, встановлення тенденцій, чинників, резервів та шляхів оптимізації) та підсумковий (підсумкова оцінка проведеного аналізу в цілому, підготовка аналітичного звіту, висновків).

План аналітичної роботи – періодичність та послідовність проведення дій щодо аналітичного дослідження явищ і процесів.

Аналітичний звіт (висновки) – документ, який складений суб'єктом, що здійснював аналітичне дослідження, та містить інформацію про результати, які відповідають меті та завданням аналітичного дослідження.

Практичне заняття

Ситуаційні завдання та їх розв'язання

Завдання 3.1. У таблиці 3.1 наведені показники діяльності підприємства «Альфа» за два роки.

Таблиця 3.1

Показник	Минулий рік	Звітний рік
Середньооблікова кількість робітників, осіб	100	120
Середньорічний виробіток продукції одним робітником, тис. грн	4	5
Кількість відпрацьованих днів одним робітником за рік, дн.	200	208,3
Середня тривалість робочого дня, год.	8	7,5

1. Розрахувати показники виробітку продукції: середньоденний і середньогодинний на одного робітника та обсяг випуску товарної продукції.

2. Порівняти подані й розраховані показники діяльності підприємства з попереднім періодом. Результат оформити у вигляді таблиці.

3. Зробити висновки.

Вирішення завдання

1. Середньоденний $V_{\text{сд}}$ та середньогодинний $V_{\text{сг}}$ виробіток одного робітника та обсяг випуску товарної продукції ТП розраховується за формулами:

$$\text{ТП} = \text{ЧР} \times \text{РВ},$$

$$V_{\text{сд}} = \text{ТД} : (\text{Д} \times \text{ЧР}),$$

$$V_{\text{сг}} = \text{ТП} : (\text{Д} \times \text{ЧР} \times \text{Т}),$$

де ЧР – чисельність робітників, осіб;

РВ – річний виробіток продукції одним робітником, грн;

Д – кількість відпрацьованих днів одним робітником за рік, дн.;

Т – середня тривалість робочого дня, год.

2. Будуємо аналітичну таблицю 3.2.

Таблиця 3.2

Показник	Рівень показника за роки		Відхилення від плану	
	минулий рік	звітний рік	абсолютне	відносне, %
Середньооблікова кількість робітників, осіб	100	120	+20	+20
Середньорічний виробіток продукції одним робітником, тис. грн	4	5	+1	+25
Кількість відпрацьованих днів одним робітником за рік, дн.	200	208,3	+8,3	+4,17
Середня тривалість робочого дня, год.	8	7,5	-0,5	-5
Розраховані показники				
Середньоденний виробіток робітника, тис. грн	0,02	0,024	+0,004	+20

Продовження таблиці 3.2

Показник	Рівень показника за роки		Відхилення від плану	
	минулий рік	звітний рік	абсолютне	відносне, %
Середньогодинний виробіток продукції одним робітником, грн	2,5	3,2	+0,7	+28
Товарна продукція, тис. грн	400	600	+200	+50

Висновок. Протягом двох років на підприємстві «Альфа» зросли показники продуктивності праці. Середньоденний виробіток робітника збільшився на 4 грн, або на 20 %. Середньогодинний виробіток продукції одним робітником зріс на 0,7 грн, або на 28 %. Обсяг виробленої товарної продукції збільшився на 200 тис. грн, або на 50 %.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 3.2. У таблиці 3.3 наведені показники діяльності підприємства «Бета» за два роки, тис. грн.

Таблиця 3.3

Показники	Минулий рік	Звітний рік
Матеріальні витрати	2274	2385
Товарна продукція	3300	3500

1. Розрахувати показники ефективності використання матеріальних ресурсів.

2. Порівняти подані й розраховані показники діяльності підприємства з попереднім періодом. Результати оформити у вигляді таблиці. Зробити висновки.

Завдання 3.3. В таблиці 3.4 наведені показники діяльності підприємства «Гама» за два роки, тис. грн.

Таблиця 3.4

Показники	Минулий рік	Звітний рік
Вартість виготовленої продукції	3300	3500
Виробіток одного працюючого	4,63	6,04
Середньорічна вартість основних фондів	1500	1804
Матеріальні витрати	2276	2381
Середньорічна вартість оборотних фондів	2391	2612

1. Розрахувати показники ефективності використання матеріальних ресурсів, основних фондів, коефіцієнт оборотності оборотних коштів, рентабельність активів.

2. Порівняти подані й розраховані показники діяльності підприємства з попереднім часом. Результати оформити у вигляді таблиці. Зробити висновки.

Завдання 3.4. В таблиці 3.5 наведені показники діяльності підприємства «Омега» за два роки, тис. грн.

Таблиця 3.5

Показники	Минулий рік	Звітний рік
Матеріальні витрати	2274	2385
Витрати на оплату праці	649	631
Відрахування на соціальні заходи	131	115
Амортизація основних фондів	195	376

1. Розрахувати загальні витрати.

2. Порівняти наведені й розраховані показники діяльності підприємства з попереднім періодом. Провести аналіз

структури витрат за економічними елементами. Результати оформити у вигляді таблиці. Зробити висновки.

Завдання 3.5. У таблиці 3.6 наведені показники діяльності підприємства «Титан» за звітний рік.

Таблиця 3.6

Показники	Значення за планом	Значення фактично
Обсяг виробництва виробу, шт.	65	51
Сума постійних витрат, грн	3892	4440
Сума змінних витрат на один виріб, грн	133	134

1. Розрахувати собівартість одного виробу та загальну собівартість.

2. Порівняти подані й розраховані показники діяльності підприємства з попереднім часом. Результати оформити у вигляді таблиці. Зробити висновки.

Завдання 3.6. За наведеними визначеннями необхідно заповнити десять рядків. Розгадати визначення за стовпчиком 10 та надати його тлумачення.

Таблиця 3.7

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1																	
2																	
3																	
4																	
5																	
6																	
7																	
8																	
9																	
10																	

1. Розкладання цілого на складові елементи з наступним вивченням кожного з них окремо.
 2. Форма фінансової звітності, яка виступає внутрішнім інформаційним джерелом аналізу господарської діяльності.
 3. Показники, які визначають результативний показник і виступають як причини зміни його величини.
 4. Передача стороннім виконавцям функцій виконання аналізу господарської діяльності.
 5. Спеціалізована ланка, як виконує функцію аналізу господарської діяльності при централізованій формі організації.
 6. Детальний опис, алгоритм проведення аналізу.
 7. Одна з обліково-аналітичних програм.
 8. Форма безтекстового зображення результатів аналізу господарської діяльності.
 9. Система заходів і способів, які забезпечують функціонування процедур аналізу.
 10. Характеристика інформації.
-

Тема 4

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДАНИМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Основні терміни та поняття

Аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відносин даних звітності, визначення взаємозв'язків показників.

Аналіз фінансового стану – це частина загального аналізу господарської діяльності підприємства, який складається з двох взаємозв'язаних розділів: фінансового та управлінського аналізу.

Аналітичний облік – це відображення фінансово-господарських операцій у документах первинного обліку (розпорядчих, виконавчих, комбінованих).

Баланс – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

Бухгалтерська звітність – звітність, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів.

Діяльність підприємства інвестиційна – придбання та реалізація підприємством тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів – короткотермінових високоліквідних фінансових інвестицій, що вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і характеризують-

ся незначним ризиком зміни їх вартості. Процес обґрунтування і реалізації найефективніших форм вкладання капіталу, спрямованих на розширення економічного потенціалу підприємства.

Діяльність підприємства операційна – основна реалізація товарів, робіт чи послуг, що є головною метою створення підприємства і забезпечує переважну частку його доходів, діяльність підприємства, а також інші види діяльності.

Діяльність підприємства фінансова – діяльність, яка зумовлює зміну величини і складу власного та позикового капіталів підприємства. Цілеспрямована система здійснюваних підприємством заходів для залучення в необхідних обсягах капіталу із зовнішніх джерел та вчасного і повного виконання зобов'язань щодо їх обслуговування та повернення.

Загальний прибуток – кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства, що включає в себе фінансові результати від різних видів його діяльності (продаж продукції, послуги, прибуток від звичайної діяльності, надзвичайних подій).

Звіт про власний капітал – звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду. Зміст, форма Звіту про власний капітал, вимоги до статей регламентуються НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженим наказом Міністерства фінансів України 07.02.2013 №73.

Звіт про рух грошових коштів – звіт, який відображає надходження і видаток грошових коштів у результаті діяльності підприємства у звітному періоді. Регламентується НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженим наказом Міністерства фінансів України 07.02.2013 №73.

Звіт про фінансові результати – це звіт про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства.

Зміст, структура і формат цього звіту регламентуються НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженим наказом Міністерства фінансів України 07.02.2013 №73.

Капітал – загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формі, які авансовані у формування активів підприємства. У бухгалтерському обліку відображається у пасиві балансу.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності – показник, що характеризує ту частину короткотермінових фінансових зобов'язань підприємства, яка може бути сплачена за рахунок першокласних ліквідних активів, тобто спроможності підприємства негайно погасити свою короткотермінову кредиторську заборгованість.

Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) – показник, що характеризує фінансову незалежність від залучених позикових коштів.

Коефіцієнт ефективності – відношення результату до витрат, які зумовили цей результат.

Коефіцієнт забезпечення кредитоспроможності – показник, що відбиває співвідношення між власними коштами, які формують матеріальні обігові кошти, і залученими коштами.

Коефіцієнт заборгованості – відношення заборгованості підприємства до вартості власного капіталу.

Коефіцієнт закріплення обігових коштів – один з показників ефективності використання обігових коштів.

Коефіцієнт капіталовіддачі – показник обсягу виробленої продукції, що припадає на одиницю капіталу, використовуваного підприємством.

Коефіцієнт ліквідності – показник для означення здатності підприємства своєчасно оплатити свої боргові зобов'язання за рахунок власних коштів.

Коефіцієнт маневрування – показник, що характеризує фінансову стабільність підприємства.

Коефіцієнт незалежності – один з основних показників ліквідності балансу, який розраховують як відношення джерел власних коштів до валюти балансу.

Коефіцієнт операційного левериджу – показник, який характеризує співвідношення постійних і змінних операційних витрат підприємства, а відповідно й інтенсивність впливу на операційний прибуток підприємства.

Коефіцієнт покриття – показник співвідношення мобільних ліквідних активів і мобільних короткотермінових зобов'язань.

Коефіцієнт приведення капітальних вкладень – коефіцієнт, що дозволяє оцінювати вплив різночасовості капітальних вкладень на їх економічну ефективність, коли порівнювані варіанти відрізняються тривалістю спорудження об'єктів та розподілом капітальних вкладень за періодами будівництва.

Коефіцієнт рентабельності капіталу – показник, який характеризує рівень чистого прибутку, що його генерує використовуваний підприємством капітал.

Коефіцієнт самофінансування – відношення власних інвестиційних ресурсів до сумарних інвестиційних потреб підприємства.

Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів – показник кількості залучених коштів на одну грошову одиницю власних.

Коефіцієнт структури активів – показник, що характеризує співвідношення між залишковою вартістю основних засобів та величиною обігових коштів підприємства.

Коефіцієнт фінансової стабільності – показник, що характеризує частку в загальній вартості майна підпри-

ємства всіх джерел коштів, які підприємство може використовувати у своїй поточній господарській діяльності без шкоди для кредиторів.

Коефіцієнт оцінки оборотності активів – фінансові коефіцієнти, що характеризують швидкість обертання сформованих підприємством активів у процесі його господарської діяльності.

Коефіцієнт оцінки оборотності капіталу – система показників фінансової активності підприємства, яка характеризує швидкість обертання сформованого підприємством капіталу в процесі господарської діяльності цього підприємства.

Коефіцієнт оцінки платоспроможності підприємства – показник, що характеризує спроможність підприємства вчасно розраховуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями залежно від стану ліквідності його активів.

Коефіцієнти оцінки формування фінансових ресурсів – показники, що характеризують оптимальність формування фінансових ресурсів з погляду впливу на фінансову стійкість підприємства та вартість капіталу.

Кредитоспроможність – наявність передумов для отримання кредиту, спроможність повернути його в повному обсязі у певний термін, комплекс передумов, що визначають спроможність країни вчасно та в повному обсязі виконувати платежі з обслуговуванням державного боргу і його погашення.

Неплатоспроможність – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед кредиторами після настання встановленого строку їх сплати, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Нерозподілений прибуток (непокриті збитки) – це величина, на яку чистий прибуток перевищує його використання у звітному періоді.

Номінальний прибуток (збиток) – характеризує фактично одержану величину прибутку (збитку) підприємством.

Об'єктом фінансового планування виступають фінансові ресурси, що утворюються в процесі розподілу і перерозподілу валового національного продукту, найважливішими серед них є прибуток, амортизаційні відрахування, податки, обов'язкові збори в цільові фонди та ін.

Органолептичні методи (від гр. organon – знаряддя, інструмент) – це інвентаризація, контрольні заміри, вибіркові й суцільні спостереження, технологічний та хіміко-технологічний контроль, експертизи, службові розслідування, експеримент.

Оцінка інвестицій – оцінка можливих майбутніх витрат і доходів, що можуть виникнути в результаті інвестицій у даний проєкт протягом очікуваного терміну його дії. Оцінка інвестицій включає оцінку ризиків і чутливості проєкту, тобто того, в якому ступені можливі помилки в прогнозах можуть уплинути на очікувані результати за даними проєкту. Така оцінка допомагає прийняти рішення про те, чи варто вкладати ресурси в даний проєкт.

Платоспроможність підприємства – це здатність виконувати свої зовнішні обов'язки, використовуючи власні активи. Цей показник вимірює фінансовий ризик, тобто вірогідність банкрутства. Для обчислення рівня платоспроможності використовують спеціальний коефіцієнт, який показує частку власного (акціонерного) капіталу підприємства в його загальних обов'язках.

Податкова звітність – це звітність, яку складають усі суб'єкти господарювання – платники податків, і яка призначена для надання інформації органам державної

податкової адміністрації щодо стану розрахунків з державою за податками.

Прибуток – частина вартості додаткового продукту, виражена в грошах; частина чистого доходу; грошове вираження вартості реалізованого чистого доходу, основна форма грошових накопичень господарюючого суб'єкта.

Поточні зобов'язання – зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу.

Примітки до фінансової звітності – сукупність показників і пояснень, яка забезпечує деталізацію та обґрунтованість статей фінансових звітів, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами).

Статистична звітність – це звітність, яку складають усі суб'єкти господарювання і яка містить інформацію, необхідну органам державної статистики для оцінки, планування і прогнозування економічного розвитку держави.

Трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів і визначення тренда, тобто основної тенденції динаміки показника, очищеної від випадкових впливів і індивідуальних особливостей окремих періодів. За допомогою тренда формуються можливі значення показників у майбутньому, а, отже, ведеться перспективний, прогнозний аналіз.

Факторний аналіз – це аналіз впливу окремих факторів (причин) на результативний показник за допомогою детермінованих чи стохастичних прийомів дослідження. Причому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), тобто роздроблення результативного показника на складові частини, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник.

Фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Фінансові інвестиції – це активи, що утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора.

Фінансовий аналіз – це процес дослідження фінансового стану й основних результатів фінансової діяльності підприємства з метою виявлення резервів подальшого підвищення його ринкової вартості й забезпечення ефективного розвитку.

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Практичне заняття

Ситуаційні завдання та їх розв'язання

Завдання 4.1. Побудуйте кілька окремих аналітичних таблиць за вихідними даними, наведеними в таблиці 4.1. Оцініть їх, використовуючи логічні методи обробки економічної інформації.

Результати аналізу оформіть аналітичною запискою.

Таблиця 4.1

Показники	2019	2020	2021	
			за планом	фактично
1	2	3	4	5
1. Готова продукція, тис. грн, у тому числі:	42 500	43 100	45 500	46 150
продукції А	6400	6350	7100	7200
продукції Б	10100	10340	11300	11500
продукції В	11050	11210	12060	12380
продукції Г	14950	15200	15040	15010
2. Випуск продукції за декадами:				
І декада	12 110	12 200	15 150	13 400
ІІ декада	14 170	13 100	15 170	15 600
ІІІ декада	16 220	17 800	15 180	17 150
3. Чисельність працюючих, осіб	3660	3670	3850	3862
4. Чисельність робітників, осіб	2562	2552	2772	2769
5. Питома вага робітників у загальній кількості працю- ючих, %	?	?	?	?
6. Середньорічний виробі- ток одного працюючого, грн (1:3)	?	?	?	?
7. Середньорічний виробі- ток одного робітника, грн (1:4)	?	?	?	?
8. Середня кількість робо- чих днів	225	223	225	222
9. Середня тривалість робо- чого дня, год.	7,58	7,74	7,88	7,71
10. Середньоденний виробі- ток одного робітника, грн (1: (4 × 8))	?	?	?	?

Продовження таблиці 4.1

1	2	3	4	5
11. Середньорічна вартість основних виробничих засобів, тис. грн, у тому числі	31 300	32 250	32 400	33 150
11.а. Вартість устаткування, тис. грн	16276	16448	17 172	17371
12. Питома вага активної частини основних засобів, % (11.а:11)	?	?	?	?
13. Фондовіддача загальна, (1:11)	?	?	?	?
14. Фондовіддача активної частини основних засобів (1:11а)	?	?	?	?
15. Витрати матеріальних ресурсів на випуск товарної продукції, тис. грн	11900	11 982	11830	11 861
16. Матеріаловіддача (1:15)	?	?	?	?
17. Матеріаломісткість (15:1)	?	?	?	?
18. Обсяг реалізації, тис. грн	42 400	43 020	45 480	46 110
19. Валовий прибуток, тис. грн	8670	8890	9100	9320
20. Чистий прибуток, тис. грн	3420	2180	4150	3070

Вирішення завдання

Для вирішення завдання використайте такі аналітичні таблиці.

Таблиця 4.2

Метод порівняння

Показник	У динаміці за роками		Відхилення від плану
	2019–2020	2020–2021	Факт-план (+,-)
1. Готова продукція, тис. грн, у тому числі: продукції А продукції Б продукції В продукції Г			
2. Випуск продукції за декадами, тис. грн: І декада ІІ декада ІІІ декада			

Таблиця 4.3

Метод відносних величин

Показник	Темпи зростання, %		Темпи приросту, %		Показники структури 2021, %		% виконання плану 2021
	2019–2020	2020–2021	2019–2020	2020–2021	План	Факт	
1. Готова про- дукція, тис. грн, у тому числі: продукції А продукції Б продукції В продукції Г							
2. Випуск про- дукції за дека- дами, тис. грн: І декада ІІ декада ІІІ декада							

Таблиця 4.4

Метод середніх величин

Випуск продукції за декадами, тис. грн	2019	2020	2021
Готова продукція, тис. грн			

Завдання для самостійної роботи

Завдання 4.2. На основі наведеної характеристики зацікавлень суб'єктів аналізу фінансового стану заповніть у таблиці 4.5 їх назву.

Таблиця 4.5

Суб'єкти аналізу	Інтереси суб'єктів аналізу
	Динаміка частки власного капіталу, фінансова стійкість підприємства
	Інвестиційна привабливість, активність, рівень ризику інвестування
	Кредитоспроможність, ліквідність
	Фінансова стійкість, платоспроможність
	Фінансовий стан
	Фінансові результати
	Фінансова інформація, необхідна для управління
	Фінансові результати, фінансовий стан
	Фінансовий стан підприємства або його окремі аспекти

Завдання 4.3. Проведіть у таблиці 4.6 групування видів фінансового аналізу (горизонтальний, вертикальний, коефіцієнтний і факторний) з завданнями, які вони вирішують.

Таблиця 4.6

Вид фінансового аналізу	Завдання
	Вивчення динаміки фінансових показників
	Розрахунок структури узагальнювальних показників фінансової звітності підприємства
	Розрахунок співвідношення між статтями балансу або іншими абсолютними показниками звітності
	Визначення впливу факторів на зміну фінансового показника методами детермінованого або стохастичного аналізу

Завдання 4.3. Інформацію про показники господарської діяльності ПрАТ «Колізей» за 2021–2022 рр. подано в таблиці 4.7.

Таблиця 4.7

Показник	Попередній рік	Звітний рік
Середньорічна вартість активів, тис. грн	17268	14659
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	45524	59265
Валовий прибуток, тис. грн	17854	22654
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	11214	12987
Чистий прибуток, тис. грн	7456	8969

Проаналізуйте динаміку вартості активів ПрАТ «Колізей», порівняйте її зі зміною обсягу реалізації продукції, валовим прибутком, прибутком від операційної діяльності та чистим прибутком підприємства. Результати аналізу подайте в таблиці 4.8 та сформулюйте висновок.

Таблиця 4.8

Динаміка показників ПрАТ «Колізей» за 2021–2022 рр.

Показник	Попередній рік	Звітний рік	Темп приросту, %
Середньорічна вартість активів, тис. грн	17268	14659	
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	45524	59265	
Валовий прибуток, тис. грн	17854	22654	
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	11214	12987	
Чистий прибуток, тис. грн	7456	8969	

Завдання 4.4. Визначте в кожній групі результативні та факторні показники за характером їх зв'язку:

1. Випуск продукції, чисельність персоналу, продуктивність праці.

2. Продуктивність праці, рівень техніки, технології, механізації виробництва, праці, управління.

3. Ритмічність поставок, ритмічність випуску продукції.

4. Випуск продукції, середньорічна вартість основних виробничих фондів, фондівіддача, витрати сировини, матеріаломісткість.

Завдання 4.5. Охарактеризуйте зміст основних категорій (термінів) економічного аналізу за даними таблиці 4.9.

Таблиця 4.9

Терміни	Зміст
Методологія економічного аналізу	
Метод економічного аналізу	
Методика економічного аналізу	
Принципи економічного аналізу	

Продовження таблиці 4.1

Терміни	Зміст
Фактор	
Резерв	
Показник	

Завдання 4.6. Інформацію про основні показники господарської діяльності ПрАТ «Тристан» за 2019–2020 рр. подано в таблиці 4.10.

Таблиця 4.10

Показники	Попередній рік	Звітний рік
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	289291	244780
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	259142	219168
Середньорічна вартість активів, тис. грн	91108	106394
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	21498	20929
Середньорічна вартість запасів, тис. грн	18849	42131
Середньорічна вартість дебіторської заборгованості, тис. грн	34752	36018
Середньорічна вартість кредиторської заборгованості, тис. грн	14738	24863
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн	31828	36025

Проаналізуйте ділову активність ПрАТ «Тристан» за 2019–2020 рр. за відносними показниками інтенсивності використання ресурсів, сформулюйте аналітичний висновок.

Тема 5

АНАЛІЗ ПРИБУТКУ І РЕНТАБЕЛЬНОСТІ

Основні терміни та поняття

Економічний прибуток – це різниця між доходами від реалізації та витратами втрачених можливостей.

Коефіцієнт оцінки рентабельності (прибутковості) – показник, що характеризує загальну ефективність використання активів і вкладеного капіталу та спроможність підприємства генерувати необхідний прибуток у процесі його господарської діяльності.

Коефіцієнти оцінки фінансової стійкості підприємства – показники, що характеризують структуру використаного підприємством капіталу з погляду фінансової стабільності його розвитку на майбутнє.

Ліквідність – 1) спроможність підприємств, банків своєчасно виконувати свої кредитно-фінансові зобов'язання, передусім сплачувати борги; 2) легкість реалізації, продажу, перетворення матеріальних цінностей у гроші без втрати їх поточної вартості в умовах кон'юнктури, що склалася на ринку.

Маржа – різниця між цінами товарів, курсами цінних паперів, процентними ставками, іншими показниками. Сума прибутку, обчислювана як відсоток до ціни продажу товару.

Податкова звітність – це звітність, яку складають усі суб'єкти господарювання – платники податків, і яка призначена для надання інформації органам державної податкової

адміністрації щодо стану розрахунків з державою за податками.

Прибуток – частина вартості додаткового продукту, виражена в грошах; частина чистого доходу; грошовий вираз вартості реалізованого чистого доходу, основна форма грошових накопичень господарюючого суб'єкта.

Прибуток балансовий – сума прибутку підприємства від усіх видів діяльності.

Прибуток бухгалтерський – прибуток від підприємницької діяльності, обчислений за бухгалтерською документацією без урахування документально не зафіксованих витрат самого підприємця, зокрема і втраченого зиску.

Прибуток валовий – різниця між чистим доходом від реалізації продукції, робіт і послуг та собівартістю реалізованої продукції, робіт і послуг. Загальна сума одержаного підприємством прибутку до відрахування податків з прибутку.

Прибуток від надзвичайних подій – прибуток підприємства, який пов'язаний з втратами від стихійного лиха, техногенних катастроф і аварій, відшкодування збитків від надзвичайних подій, а також з іншими надзвичайними доходами і втратами.

Прибуток від реалізації продукції – виторг від реалізації продукції, зменшений на суму нарахованого податку на додану вартість, акцизного збору, а також на суму витрат, включених до собівартості продукції.

Прибуток маржинальний – різниця між виручкою (нетто) і прямими виробничими витратами по реалізації продукції.

Прибуток нерозподілений – чистий прибуток акціонерного товариства, що не був виплачений у вигляді дивідендів акціонерам і надійшов до резервного фонду з метою реінвестування у виробництво.

Прибуток операційний – прибуток, одержаний від операційної діяльності підприємства. Його обчислюють як алгебраїчну суму валового прибутку, іншого операційного доходу та операційних витрат підприємства за звітний період.

Прибуток санаційний – прибуток, отримуваний підприємством унаслідок викупу ним власних корпоративних прав за курсом, нижчим від номінальної вартості цих прав, або внаслідок їх анулювання, а також від отримання підприємством безповоротної фінансової допомоги, зокрема через списання кредиторської заборгованості.

Прибуток чистий – це та його частина, яка залишається в розпорядженні підприємства після сплати всіх податків, економічних санкцій та інших обов'язкових відрахувань.

Рентабельність – виражений у відсотках відносний показник прибутковості, який характеризує ефективність витрат підприємства загалом або ефективність виробництва окремих видів продукції.

Рентабельність інвестиційна – показник прибутковості інвестиційної діяльності підприємства, який обчислюють діленням суми чистого прибутку, отриманого від інвестиційної діяльності підприємства за певний період, на суму інвестиційних ресурсів підприємства, вкладених в об'єкти реального та фінансового інвестування.

Рентабельність капіталу – найбільш узагальнений показник рентабельності. Його обчислюють як відношення балансового прибутку до вартості всього майна, яке є в розпорядженні підприємства.

Рентабельність підприємства економічна – показник рентабельності активів, який обчислюють діленням прибутку після сплати процентів і податків на суму активів підприємства.

Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, при якому воно, вільно маневруючи

грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-господарської діяльності, а також витрати на його розширення та оновлення.

Практичне заняття **Ситуаційні завдання та їх розв'язання**

Завдання 5.1. Розрахуйте вплив факторів на прибуток від реалізації (на підприємстві один вид продукції).

Таблиця 5.1

Реалізовано продукції, т		Собівартість 1 т продукції, грн		Ціна 1 т, грн	
за планом	фактично	за планом	фактично	за планом	фактично
2	3	4	5	6	7
1200	1000	100	90	140	200

Вирішення завдання

Прибуток від реалізації продукції в цілому по підприємству залежить від чотирьох факторів першого рівня співвідпорядкованості: обсягу реалізації продукції (ОРП); її структури (ПВ_і); собівартості (С_і) і рівня середньореалізаційних цін (Ц_і):

$$\Pi = \sum [\text{ОРП}_{\text{заг.}} \times \text{ПВ}_i (\text{Ц}_i - \text{С}_i)].$$

Виконання плану і динаміка прибутку від реалізації окремих видів продукції залежить від трьох факторів першого порядку й обсягу продажів продукції (ОРП_і), собівартості (С_і) і середньореалізаційних цін (Ц_і). Факторна модель прибутку від реалізації продукції окремих видів має вигляд:

$$\Pi_i = \text{ОРП}_i (\text{Ц}_i - \text{С}_i)$$

Розрахунок впливу факторів на зміну суми прибутку методом ланцюгових підстановок:

$$\Pi_0 = \text{ОРП}_0(\Pi_0 - C_0) = 1200(140 - 100) = 48000 \text{ грн.}$$

$$\Pi_{\text{ум.1}} = \text{ОРП}_1(\Pi_0 - C_0) = 1000(140 - 100) = 40000 \text{ грн.}$$

$$\Pi_{\text{ум.2}} = \text{ОРП}_1(\Pi_1 - C_0) = 1000(200 - 100) = 100000 \text{ грн.}$$

$$\Pi_1 = \text{ОРП}_1(\Pi_1 - C_1) = 1000(200 - 90) = 110000 \text{ грн.}$$

$$\Delta\Pi_{\text{заг}} = \Pi_1 - \Pi_0 = 110000 - 48000 = 62000 \text{ грн.}$$

$$\Delta\Pi_{\text{орп}} = \Pi_{\text{ум.1}} - \Pi_0 = 40000 - 48000 = -8000 \text{ грн.}$$

$$\Delta\Pi_{\text{ц}} = \Pi_{\text{ум.2}} - \Pi_{\text{ум.1}} = 100000 - 40000 = 60000 \text{ грн.}$$

$$\Delta\Pi_{\text{с}} = \Pi_1 - \Pi_{\text{ум.2}} = 110000 - 100000 = 10000 \text{ грн.}$$

$$\Delta\Pi_{\text{заг}} = \Pi_1 - \Pi_0 = \Delta\Pi_{\text{орп}} + \Delta\Pi_{\text{ц}} + \Delta\Pi_{\text{с}} = 62000 \text{ грн.}$$

Висновок: порівняно з минулим періодом зросли (або зменшилися) обсяги реалізації продукції на ____ од. (____%). Це прямо вплинуло на зменшення величини прибутку на 8000 грн. Також зросла (або знизилася) ціна на ____ грн (____%), що призвело до збільшення прибутку на 60000 грн. За рахунок збільшення (або зменшення) собівартості на ____ грн (____%), прибуток від реалізації збільшився на 10000 грн.

Отже, у звітному році за рахунок впливу таких факторів, як обсяги реалізації продукції, ціна та собівартість прибутку від реалізації продукції збільшився на 62000 грн.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 5.2. Встановіть взаємозв'язок показників рентабельності діяльності з їхнім економічним змістом.

Таблиця 5.2

Показники	Взаємозв'язок	Економічний зміст
Чиста рентабельність продажу продукції		показує, скільки валового прибутку припадає на одну гривню собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)
Операційна рентабельність продажу продукції		показує, скільки прибутку від продажу продукції припадає на одну гривню витрат на виробництво і збут (повної собівартості реалізованої продукції)
Чиста рентабельність власного капіталу		показує, скільки прибутку від продажу продукції припадає на одну гривню чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
Валова рентабельність продукції за виробничими витратами		показує, скільки чистого прибутку від продажу продукції припадає на одну гривню чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
Операційна рентабельність продукції за витратами на її виробництво і збут		характеризує прибутковість інвестованих коштів у звичайні акції, інших внесків власників до пайового капіталу

Завдання 5.3. Проаналізуйте за 2019–2020 рр. рівень і динаміку рентабельності продукції підприємства (підприємство на Ваш вибір) за витратами. Побудуйте аналітичну таблицю та сформулюйте висновки.

Результати аналізу рентабельності продукції за витратами навести в таблиці 5.3.

Таблиця 5.3

Динаміка показників рентабельності продукції за витратами за 2019–2020 рр.

Показники	Поперед- ній рік	Звітний рік	Абсо- лютне від- хилення (+; –)	Відносне відхи- лення, %
<i>Вихідні показники</i>				
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн				
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн				
Валовий прибуток, тис. грн				
Адміністративні витрати, тис. грн				
Витрати на збут продукції, тис. грн				
Прибуток від продажу продукції, тис. грн				
Ставка податку на прибуток, %				
Чистий прибуток від продажу продукції, тис. грн				
<i>Аналітичні показники</i>				
Валова рентабельність продукції за виробничими витратами, %				X
Операційна рентабельність продукції за витратами на її виробництво і збут, %				X
Чиста рентабельність продукції за витратами на її виробництво і збут, %				X

Завдання 5.4. Проаналізуйте рівень і динаміку рентабельності продажу продукції підприємства (підприємство на Ваш вибір) за 2019–2020 рр. Побудуйте аналітичну таблицю та сформулюйте висновки.

Результати аналізу рентабельності продажу продукції навести в таблиці 5.4.

Таблиця 5.4

Динаміка показників рентабельності продажу продукції за 2019–2020 рр.

Показники	Поперед- ній рік	Звітний рік	Абсо- лютне від- хилення (+; –)	Відносне відхи- лення, %
<i>Вихідні показники</i>				
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн				
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн				
Валовий прибуток, тис. грн				
Адміністративні витрати, тис. грн				
Витрати на збут продукції, тис. грн				
Прибуток від продажу продукції, тис. грн				
Ставка податку на прибуток, %				
Чистий прибуток від продажу продукції, тис. грн				
<i>Аналітичні показники</i>				
Валова рентабельність продажу продукції, %				X
Операційна рентабельність продажу продукції, %				X
Чиста рентабельність продажу продукції, %				X

Завдання 5.5. Поточні (оборотні) активи компанії становлять 210000 грн, у т. ч. грошові кошти 40000 грн, запаси – 84000 грн; поточна (короткострокова) заборгованість становить 70000 грн, довгострокові пасиви – 35000 грн, власний капітал – 275000 грн. Розрахувати показники ліквідності компанії та зробити висновки.

Завдання 5.6. Показники компанії за рік: дохід від реалізації – 400000 грн, собівартість реалізації – 336000 грн, валовий прибуток – 64000 грн, операційний прибуток – 28000 грн, чистий прибуток – 16000 грн, сума активів на кінець року – 500000 грн, власний капітал – 275000 грн, кількість простих акцій в обігу – 32000 шт. Розрахувати показники рентабельності компанії та зробити висновки.

Тема 6

АНАЛІТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ ТА ОЦІНКА ЇЇ ВИКОНАННЯ

Основні терміни та поняття

Виробнича програма – це система з виробництва й доставки продукції споживачам у розгорнутій номенклатурі, асортименті, відповідної якості та у встановлені терміни згідно з договорами поставки.

Аналіз виробництва продукції – знаходження шляхів збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції.

Продукція – прямий і корисний результат виробничої діяльності підприємства, який виражений у формі продуктів або послуг.

Готова продукція – вироби, які повністю закінчені обробкою відповідно до технологічного процесу.

Незавершене виробництво – предмети праці, які знаходяться у виробничому підрозділі для обробки.

Напівфабрикати – закінчений продукт окремого виробничого підрозділу, призначений для подальшої обробки.

Номенклатура – перелік продукції (робіт, послуг) однакового призначення, який формується згідно з класифікацією видів економічної діяльності.

Асортимент продукції – перелік найменувань продукції у межах кожної позиції номенклатури із зазначенням її обсягу за кожним видом продукції.

Оновлення асортименту – це процес зміни застарілих зразків продукції сучаснішими, технічно досконалішими, або випуск принципово нової продукції.

Коефіцієнт асортиментності – відношення обсягу продукції, зарахованої у виконання плану, до планового обсягу продукції.

Виконання плану за асортиментом – збереження у фактичному випуску продукції передбаченого співвідношення її окремих видів.

Метод найменшого проценту – за показник виконання плану з асортименту приймають найнижчий відсоток виконання плану виробництва серед позицій, за якими план не виконаний.

Метод середнього проценту – у виконання плану з асортименту зараховують фактичний випуск продукції, але не вище планового завдання.

Зіставлення – порівняння кількості виробів, за якими план виконано, до загальної кількості запланованих видів продукції.

Темп зростання базовий – відображає рівень показника обсягу виробництва порівняно з його базовим рівнем:

$$T_{\text{зрб}} = \frac{Q_n}{Q_б}.$$

де $T_{\text{зрб}}$ – темп зростання базовий;

Q_n – показник обсягу виробництва в n -й період;

$Q_б$ – базовий рівень обсягу виробництва.

Темп зростання ланцюговий – вказує на зміну показника обсягу виробництва у суміжних періодах:

$$T_{\text{зрл}} = \frac{Q_n}{Q_n}.$$

Темп приросту базовий – означає відносне зростання або зниження (у відсотках) аналізованого рівня обсягу виробництва порівняно з базовим:

$$T_{\text{прб}} = \frac{\Delta Q}{Q_1} \quad \text{або} \quad T_{\text{прб}} = \left(\frac{Q_2}{Q_1} \times 100\% \right) - 100\%.$$

Темп приросту ланцюговий – характеризує відносне відхилення зростання або зниження показнику обсягу виробництва у двох суміжних періодах:

$$T_{\text{прл}} = \left(\frac{Q_n}{Q_{n-1}} \times 100\% \right) - 100\%,$$

$T_{\text{зр}} = \sqrt[n-1]{T_{\text{зр1}} \times T_{\text{зр2}} \dots \times T_{\text{зрл}}}$ – середньорічні темпи зростання обсягу виробництва;

$T_{\text{пр}} = T_{\text{зр}} - 1$ – середньорічні темпи приросту обсягу виробництва.

Структура – це співвідношення окремих виробів у загальному обсязі виробництва.

Коефіцієнт структури – це відношення обсягу продукції, який зараховано у виконання плану за структурою до фактичного обсягу продукції.

Методи аналізу впливу структурних зрушень

Метод прямого рахунку за всіма виробами по зміні питомої ваги кожного виробу у загальному випуску:

$$\Delta Q(D) = N' \left(\sum_{i=1}^n D_i^1 p_i^0 - \sum_{i=1}^n D_i^0 p_i^0 \right)$$

$$\Delta Q(D) = \left(\sum_{i=1}^n N'_{\text{заг}} D_i^1 - N'_{\text{заг}} D_i^0 \right) p_i^0,$$

де Q – випуск продукції у вартісному вираженні, грн;
 $N_{\text{заг}}$ – випуск продукції у натуральному вираженні, од.;
 D – питома вага i -го виробу;
 p – ціна за одиницю, грн.

2. Метод прямого рахунку за всіма виробами по відсотку виконання плану

$$\Delta Q(D) = \sum_{i=1}^n N'_i p_i^0 - \sum_{i=1}^n N_i^0 \times \% \text{ВП} \times p_i^0.$$

3. Метод середніх цін

$$\Delta Q(D) = \left[\left(\sum_{i=1}^n (D'_i - D_i^0) \times p_i^0 \right) \right] \times N'_{\text{заг}}.$$

Конкурентоспроможність – характеристика продукції, яка показує її відмінність від товару-конкурента.

Одиничні показники відображають процентне відношення рівня параметра до рівня того ж параметра виробу-конкурента:

$$q_i = \frac{p_i}{p_{i0}} \times 100.$$

Груповий показник – це показник, який об'єднує одиничні показники (q_i) по однорідній групі параметрів за допомогою вагових коефіцієнтів Q_i :

$$G_t = \sum_{i=1}^n Q_i \times q_i.$$

Інтегральний показник (J) – це відношення групового показника за технічними параметрами (G_t) до групового показника за економічними параметрами.

Ритмічність виробництва – це стійка і збалансована діяльність підприємства, яка дає змогу рівномірно випускати продукцію і виконувати зобов'язання.

Ритмічна робота – це випуск продукції рівними частками за будь-які проміжки робочого часу.

Прямі показники ритмічності – коефіцієнт ритмічності, коефіцієнт варіації.

Непрямі показники – наявність доплат за понаднормові роботи, оплата простоїв, втрати від браку.

Коефіцієнт ритмічності – відношення суми, яка зарахована у виконання плану по ритмічності до планового випуску продукції. У виконання плану зараховується фактичний випуск продукції, але не більше запланованого.

Якість продукції характеризує експлуатаційні споживчі, технологічні властивості продукції, рівень стандартизації та уніфікації, надійність і довговічність.

Оцінка виконання плану за сортністю

1. Спосіб першосортних одиниць:
якщо фактичний показник сортності має величину, більшу за планову – план виконано:

$$K_{\text{сорт}} = \frac{\sum_{i=1}^n N_i \times p_i}{\sum_{i=1}^n N \times p_{\text{сорт}}}.$$

2. Спосіб порівняння середньозважених цін: якщо фактична ціна більша або дорівнює плановій – план виконано.

3. Спосіб порівняння виконання плану у вартісному та натуральному вимірі.

Показники якості

Узагальнюючі:

- питома вага принципово нових виробів у загальному обсязі;
- питома вага атестованої продукції;
- питома вага продукції вищої якості;
- питома вага продукції, що відповідає світовим стандартам.

Індивідуальні:

- корисність;
- надійність (безпечність, довговічність);
- технологічність;
- естетичність виробів.

Непрямі:

- штрафи за неякісну продукцію;
- обсяг і питома вага забракованої продукції;
- питома вага рекламованої продукції;
- втрати від браку.

Практичне заняття **Ситуаційні завдання та їх розв'язання**

Завдання 6.1. Нейтралізувати вплив об'ємного чинника за даними таблиці 6.1.

Таблиця 6.1

Вид продукції	Собівартість одиниці продукції, грн		Фактичний обсяг продукції, шт.	Сума витрат на фактичний обсяг продукції, тис. грн	
	план	факт		План ($V_{\phi_i} C_{\text{пл}_i}$)	факт ($V_{\phi_i} C_{\phi_i}$)
А	25	22	12000	300	264
В	33	30	6000	198	180
Разом	х	х	х	498	444

Вирішення завдання

Для нейтралізації об'ємного фактору планову суму витрат перераховуємо на фактичний обсяг продукції ($\sum V_{\phi_i} C_{\text{пл}_i}$), а потім порівнюємо з фактичною сумою витрат.

Завдання 6.2. Нейтралізувати вплив вартісного фактору. Дані для проведення аналізу представлені в таблиці 6.2.

Таблиця 6.2

Вид про- дукції	За планом			фактично			Фактичні обсяги за плановими цінами		
	Кіль- кість, шт.	Ціна, грн	Сума, грн	Кіль- кість шт.	Ціна грн	Сума, грн	Кіль- кість, шт.	Ціна, грн	Сума, грн
А	1200	5	6000	1500	6	9000	1500	5	7500
В	900	8	5400	1000	7	7000	1000	8	8000
Разом	х	х	11400	х	х	16000	х	х	15500

Вирішення завдання

Для визначення величини впливу вартісного фактору використовується формула:

$$K_v = (\sum V_{\text{фi}} \cdot \Pi_{\text{плi}} - \sum V_{\text{плi}} \cdot \Pi_{\text{плi}}) / \sum V_{\text{плi}} \cdot \Pi_{\text{плi}},$$

де $V_{\text{фi}}$, $V_{\text{плi}}$ – відповідно фактичний і плановий обсяг про-
дукції,

$\Pi_{\text{плi}}$, $\Pi_{\text{фi}}$ – планова і фактична ціна на продукцію.

Приріст без урахування змін вартісної оцінки веде до фальсифікації одержаних даних.

Завдання 6.3. Проаналізуйте ритмічність випуску про-
дукції. Розрахуйте коефіцієнт ритмічності на підставі наве-
дених у таблиці 6.3 даних.

Таблиця 6.3 (тис. грн)

1-ша декада		2-га декада		3-тя декада	
за планом	фактично	за планом	фактично	за планом	фактично
650	500	610	700	740	1000

Вирішення завдання

Ритмічність виробництва – це збалансована діяль-
ність підприємства, яка розраховується за прямими по-
казниками:

$$K_p = \frac{Q^3}{Q_{пл}}$$

де K_p – коефіцієнт ритмічності;

Q – обсяг продукції зарахованої у виконання плану по ритмічності;

$Q_{пл}$ – випуск продукції згідно виробничої програми.

$$K_v = \sqrt{\sum \frac{(Q - \bar{Q}_0)^2 / n}{\bar{Q}_0}},$$

де K_v – коефіцієнт варіації;

$(Q - \bar{Q}_0)^2$ – квадратичне відхилення від середньодекадного завдання;

n – число планових завдань;

$\bar{Q}_0$ – середньодекадне завдання за графіком.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 6.4. Проаналізуйте зміну обсягу готової продукції ТОВ «Візаві» за рахунок зміни структури продукції. Вихідна інформація наведена в таблиці 6.4.

Таблиця 6.4

Показники	Вид продукції – взуття	
	з натуральної шкіри	зі шкірозамінника
Ціна (планова), грн	120	50
Випуск продукції, пар:		
– плановий	500	500
– фактичний	600	250

Побудуйте аналітичну таблицю та сформулюйте висновок.

Завдання 6.5. Привести в порівняний вигляд показники товарної продукції за кожний рік з першим роком вказаного періоду. Вихідна інформація наведена в таблиці 6.5.

Таблиця 6.5

Роки	Собівартість звітного періоду, тис. грн	Зміна цін, тис. грн
2015	195	—
2016	200	10
2017	205	–15
2018	207	–13
2019	210	—

Завдання 6.6. Дані про виробництво стільців наведено в таблиці 6.6.

Таблиця 6.6

Роки	Виробництво стільців, шт.
2009	116339
2010	117299
2011	120500
2012	121660
2013	119388
2014	119115
2015	126388
2016	127450
2017	129660
2018	130720
2019	131950
2020	132580

Визначити базисним і ланцюговим способами:

- абсолютний приріст;
- темпи зростання, %;
- темп приросту, %;
- середньорічний темп зростання, %.

Провести розрахунки всіх показників, результати розрахунків звести в таблицю 6.7. Зробити висновки.

Таблиця 6.7

№	Роки	Вироб- ництво стілців, шт..	Абсолютний приріст (зниження) виробництва стілців, шт.		Темп зростання (зниження) виробництва стілців, %		Темп приросту (зниження) виробництва стільців, %	
			Ланцюговий спосіб	Базисний спосіб	Ланцюговий спосіб	Базисний спосіб	Ланцюговий спосіб	Базисний спосіб
1	2009	116339	—	—	—	—	—	—
2	2010	117299						
3	2011	120500						
4	2012	121660						
5	2013	119388						
6	2014	119115						
7	2015	126388						
8	2016	127450						
9	2017	129660						
10	2018	130720						
11	2019	131950						
12	2020	132580						

Тема 7

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Основні терміни та поняття

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Коефіцієнт оновлення основних засобів – відношення первісної вартості введених в експлуатацію основних засобів до первісної вартості основних засобів на кінець року.

Коефіцієнт вибуття основних засобів – відношення первісної вартості основних засобів, що вибули, до первісної вартості на початок періоду.

Частка зданих в операційну оренду основних засобів – відношення первісної вартості основних засобів зданих в оренду, до первісної вартості основних засобів на кінець року.

Частка взятих у фінансову оренду основних засобів – відношення первісної вартості основних засобів, взятих в оренду, до первісної вартості основних засобів на кінець року.

Коефіцієнт приросту основних засобів – відношення абсолютного відхилення первісної вартості основних засобів до первісної вартості основних засобів на початок періоду.

Моральний знос – це знецінення об'єктів основних засобів унаслідок нових досягнень технічного прогресу.

Фізичний знос – це поступова втрата основними засобами своїх первісних техніко-експлуатаційних якостей унаслідок їх використання у виробництві, а також під впливом сил природи і надзвичайних обставин.

Амортизація – це процес поступового перенесення вартості основних засобів на виготовлену продукцію (виконані роботи, надані послуги) або на витрати підприємства впродовж періоду їх використання.

Коефіцієнт зносу – це відношення суми зносу (сума амортизаційних відрахувань від початку експлуатації основних засобів до первісної вартості основних засобів).

Коефіцієнт придатності – відношення залишкової вартості основних засобів до їх первісної вартості.

Коефіцієнт фондоозброєності – відношення середньорічної первісної вартості основних засобів до середньооблікової чисельності робітників в найбільшу зміну.

Наявне обладнання – все наявне обладнання незалежно від того, де воно знаходиться і в якому стані. Наявне майно враховується на балансі підприємства.

Встановлене обладнання – змонтоване та підготовлене до роботи обладнання. Частина встановленого обладнання може знаходитися в резерві або на консервації, в плановому ремонті та модернізації.

Діюче обладнання – фактично використовується у виробничому процесі в звітному періоді.

Резервне обладнання – знаходиться в резерві або на консервації, у плановому ремонті, вимушеному простої та модернізації.

Невстановлене обладнання – зберігається на складі в очікуванні монтажу, монтується, змонтоване, але не здане в експлуатацію, а також зайве та непридатне, яке підлягає списанню.

Календарний фонд часу роботи машин і обладнання – це максимально можливий час роботи всього наявного обладнання підприємства протягом року, що дорівнює добутку кількості календарних днів у звітному році, кількості годин у добі (24 год.), кількості одиниць обладнання.

Режимний фонд часу роботи машин і обладнання – це час роботи всього встановленого обладнання згідно з чинним режимом роботи підприємства, що дорівнює добутку кількості одиниць встановленого обладнання, кількості робочих днів.

Позарежимний фонд часу роботи машин і обладнання – це вихідні та святкові дні, час невикористаних змін і перерви.

Плановий фонд часу роботи машин і обладнання – це час роботи встановленого обладнання, який відповідає режимному фонду часу роботи машин і обладнання за мінусом часу, виділеного на перебування обладнання в плановому простої.

Фактичний фонд – це фактична кількість відпрацьованих діючим обладнанням машино-годин для випуску продукції.

Факторна модель аналізу режимного фонду роботи обладнання

$$\Phi_p = K \times D \times Z \times T,$$

де Φ_p – режимний фонд часу роботи машин і обладнання;

K – середньорічна кількість діючого обладнання;

D – середньорічна кількість днів, відпрацьованих одиницею обладнання;

Z – коефіцієнт змінності роботи обладнання;

T – середня тривалість робочого дня, годин.

Аналіз ефективності використання основних засобів

Загальним показником ефективності використання основних засобів є *фондовіддача* – виробництво продукції на 1 грн середньорічної вартості основних засобів:

$$\Phi В = \frac{ВП}{ОЗ}.$$

Показник фондовіддачі необхідно розглядати як за всім обсягом основних фондів, так і за їхньою активною частиною:

$$\Phi В^a = \frac{ВП}{ОЗ_a}.$$

Фондомісткість – показник, обернений до фондовіддачі: він показує, скільки в середньому (за вартістю) використовується на підприємстві основних засобів для випуску продукції вартістю в 1 грн.

Фондорентабельність – відношення прибутку від основної діяльності до середньорічної вартості основних засобів.

Модель факторного аналізу фондовіддачі

$$\Phi_{ОЗ} = П_B^a \times П_B^д \times \Phi^д,$$

де $\Phi_{ОЗ}$ – фондовіддача основних засобів;

$П_B^a$ – питома вага активної частини основних засобів;

$П_B^д$ – питома вага діючого обладнання в активній частині;

$\Phi^д$ – фондовіддача діючого обладнання:

$$\Phi^д = \frac{К \times Т_{од} \times ГВ}{ОЗ},$$

де $К$ – кількість діючого обладнання, од.;

$Т_{од}$ – відпрацьовано машино-годин одиницею обладнання, маш.-год;

$ГВ$ – продуктивність обладнання, грн.

Модель факторного аналізу фондорентабельності

$$P_{\Phi} = \Phi_{O3} \times PB_{PP} \times P_{ob},$$

де P_{Φ} – фондорентабельність підприємства;

Φ_{O3} – фондовіддача основних засобів;

PB_{PP} – питома вага реалізованої продукції у загальному обсязі виробництва;

P_{ob} – рентабельність обладнання.

Практичне заняття

Ситуаційні завдання та їх розв'язання

Завдання 7.1. Зробити розрахунки впливу факторів (табл. 7.1) за допомогою способів елімінування (ланцюгових підстановок, абсолютних різниць).

Таблиця 7.1

Показники	Умовні позначення	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення	% виконання плану	Відхилення, %
Чисельність робітників, чол.	Ч	35	33			
Продуктивність праці, тис. грн	СВ	1200	1400			
Випуск продукції (за рік)	ВП	42000	46200			

Вирішення завдання

1. Спосіб ланцюгових підстановок

Будуємо факторну модель обсягу продукції за рік:

$$ВП = СВ \times Ч;$$

$$ВП_{пл} = СВ_{пл} \times Ч_{пл} = 1200 \times 35 = 42000 \text{ тис. грн};$$

$$ВП_{ум} = СВ_{ф} \times Ч_{пл} = 1400 \times 35 = 49000 \text{ тис. грн};$$

$$ВП_{ф} = СВ_{ф} \times Ч_{ф} = 1400 \times 33 = 46200 \text{ тис. грн}.$$

Зміна випуску продукції за рахунок продуктивності праці:

$$\Delta \text{ВП}_{\text{св}} = \text{ВП}_{\text{ум}} - \text{ВП}_{\text{пл}} = 7000 \text{ тис. грн.}$$

Зміна випуску продукції за рахунок чисельності:

$$\Delta \text{ВП}_{\text{ч}} = \text{ВП}_{\text{ф}} - \text{ВП}_{\text{ум}} = -2800 \text{ тис. грн.}$$

Перевірка:

$$46200 - 42000 = 4200 \text{ тис. грн, } 7000 + (-2800) = 4200 \text{ тис. грн.}$$

2. Спосіб абсолютних різниць:

$$\Delta \text{ВП}_{\text{ч}} = (\text{Ч}_{\text{ф}} - \text{Ч}_{\text{пл}}) \times \text{СВ}_{\text{пл}} = (33 - 35) \times 1200 = -2400 \text{ тис. грн;}$$

$$\Delta \text{ВП}_{\text{св}} = \text{Ч}_{\text{ф}} \times (\text{СВ}_{\text{ф}} - \text{СВ}_{\text{пл}}) = 33 \times (1400 - 1200) = 6600 \text{ тис. грн.}$$

За рахунок скорочення чисельності робочих на 2 чол. обсяг продукції зменшився на 2400 тис. грн. За рахунок зростання продуктивності праці на 200 тис. грн/чол., додатково одержано 6600 тис. грн продукції.

Резерв у випуску продукції складає 2400 тис. грн.

Визначаємо загальний вплив факторів:

$$\Delta \text{ВП}_{\text{св}} + \Delta \text{ВП}_{\text{ч}} = (-2400) + 6600 = 4200 \text{ тис. грн.}$$

Завдання 7.2. Визначити індексним методом вплив факторів на обсяг реалізації продукції.

Таблиця 7.2

Види продукції	Кількість, т		Ціна, грн/кг		Обсяг реалізації, тис. грн	
	за планом (g_0)	фактично (g_1)	за планом (p_0)	фактично (p_1)	за планом ($g_0 p_0$)	фактично ($g_1 p_1$)
А	3	4	5	5,5	15	22
В	8	6	4	5	32	30
С	6	7	2	1,5	12	10,5
Д	4	6	1	1	4	6
Разом	х	х	х	х		

Вирішення завдання

Загальний індекс обсягу реалізації:

$$I_{rp} = \sum g_1 p_1 / \sum g_0 p_0 = I_g \cdot I_p.$$

Приріст обсягу реалізації за рахунок зміни кількості випущеної продукції:

$$I_g = \sum g_1 p_0 / \sum g_0 p_0.$$

Приріст обсягу реалізації за рахунок зміни ціни:

$$I_p = \sum g_1 p_1 / \sum g_1 p_0.$$

Завдання 7.3. Проаналізувати структуру і динаміку нематеріальних активів за даними таблиці 7.3.

Таблиця 7.3

Група нематеріальних активів	Сума, тис. грн	
	минулий рік	звітний рік
Нематеріальні активи захищені:		
– патентами на відкриття	315	420
– авторськими правами	800	835
– свідоцтвами на товарний знак	610	690
– ліцензіями	150	120
Незахищені матеріальні активи	3200	3100

Представити на діаграмі структуру захищених нематеріальних активів.

Вирішення завдання

Таблиця доповнюється графою 4, де визначаються темпи зростання груп нематеріальних активів (2/3), в додатковій графі 5 можна визначити абсолютні відхилення (3–2). Для визначення і порівняння показників структури необхідно визначити суму показників (захищені і незахищені нематеріальні активи) і визначити відношення всіх складових

до підсумку в минулому році (6) та в звітному (7), а потім порівняти їх між собою в додатковій графі 8.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 7.4. Визначити величину впливу змін факторів на розмір матеріаломісткості одиниці продукції.

Таблиця 7.4

№ з/п	Показники	Періоди						Відхилення показників звітного періоду відносно даних минулого періоду	
		минулий			звітний				
		варіант			варіант				
		I	II	III	I	II	III	в абсолютних величинах	%
1	2	3.1	3.II	3.III	4.1	4.II	4.III	5	6
1	Обсяг виробництва продукції, од.	6000	8000	4000	7000	8500	3800		
2	Загальні витрати матеріалу, кг	7800	12000	5000	8400	11900	4940		
3	Матеріаломісткість одиниці продукції, кг								

Завдання 7.5. Розрахувати величину впливу змін факторів на розмір фондівіддачі.

Таблиця 7.5

№ з/п	Показники	Періоди						Відхилення показників звітного періоду відносно даних минулого періоду	
		минулий			звітний				
		варіант			варіант				
		I	II	III	I	II	III	в абсолютних величинах	%
1	2	3.1	3.II	3.III	4.1	4.II	4.III	5	6
1	Обсяг виробництва продукції, од.	158000	190000	250000	192000	226000	240000		
2	Ціна одиниці продукції, грн	100	120	140	110	115	142		
3	Середня вартість основних фондів, тис. грн								

Продовження таблиці 7.5

№ з/п	Показники	Періоди						Відхилення показників звітного періоду відносно даних минулого періоду	
		минулий			звітний				
		варіант			варіант				
		I	II	III	I	II	III	в абсолютних величинах	%
1	2	3.1	3.II	3.III	4.1	4.II	4.III	5	6
3а	Активна частина	1600	1800	2000	2000	1920	2200		
3б	Пасивна частина	400	500	700	450	480	600		
4	Фондовіддача основних фондів, грн/грн								

Завдання 7.6. ПрАТ «Мотобайк» займається виробництвом і реалізацією мотоциклів. Інформацію про обсяг виробленої продукції та вартість виробничих основних засобів за 2018–2020 рр. подано в таблиці 7.6.

Таблиця 7.6

Показники	Попередній рік	Звітний рік
Обсяг виробленої продукції, тис. грн	3597,92	3225,72
Середньорічна вартість виробничих основних засобів, тис. грн	3988,58	3831,67

Проаналізуйте ефективність використання виробничих основних засобів ПрАТ «Мотобайк» за 2018–2019 рр. і визначте вплив на зміну обсягу виробленої продукції за аналізований період таких факторів: середньорічної вартості і фондовіддачі виробничих основних засобів. За результатами аналізу побудуйте таблицю і сформулюйте висновки.

Результати аналізу ефективності використання виробничих основних засобів ПрАТ «Мотобайк» навести в таблиці 7.7.

Таблиця 7.7

Динаміка показників ефективності використання
виробничих основних засобів
ПрАТ «Мотобайк» за 2018–2019 рр.

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення (+;-)	
			абсолютне	відносне, %
Обсяг виробленої продукції, тис. грн				
Середньорічна вартість виробничих основних засобів, тис. грн				
Фондовіддача виробничих основних засобів, грн/грн				
Фондомісткість виробничих основних засобів, грн/грн				

Завдання 7.7. Інформацію про вартість основних засобів ПрАТ «Інтерфакс» та їх знос за 2021 р. подано в таблиці 7.8.

Таблиця 7.8

Показники	Попередній рік	Звітний рік
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	4369,55	4725,89
Знос основних засобів, тис. грн	469,44	526,15
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	3900,11	4199,74

Розрахуйте основні показники технічного стану основних засобів ПрАТ «Інтерфакс». За результатами аналізу побудуйте таблицю і сформулюйте висновок

Результати аналізу стану основних засобів ПрАТ «Інтерфакс» навести в таблиці 7.9.

Таблиця 7.9

Динаміка показників технічного стану основних засобів
ПрАТ «Інтерфакс» за 2021 р.

Показники	На початок звітного року	На кінець звітного року	Абсолютне відхилення (+,–)
<i>Вихідні показники</i>			
Первісна вартість основних засобів, тис. грн			
Знос основних засобів, тис. грн			
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн			
<i>Аналітичні показники</i>			
Коефіцієнт спрацювання основних засобів			
Коефіцієнт придатності основних засобів			

Завдання 7.8. Інформацію про наявність і надходження виробничих основних засобів ТОВ «Агроеко» за 2019–2020 рр. наведено в таблиці 7.10.

Таблиця 7.10

Показники	Попередній рік	Звітний рік
Первісна вартість виробничих основних засобів на початок року, тис. грн	3068,85	3502,85
Первісна вартість виробничих основних засобів на кінець року, тис. грн	3276,45	3711,34
Річний обсяг надходження виробничих основних засобів, тис. грн	546,44	653,35
Річний обсяг вибуття виробничих основних засобів, тис. грн	338,55	444,85

Розрахуйте основні показники зміни виробничих основних засобів ТОВ «Агроеко» за 2019–2020 рр. За результатами аналізу побудуйте таблицю і сформулюйте висновок.

Завдання 7.9. Інформацію про діяльність ПрАТ «Монтажсервіс» за 2021 р. наведено в таблиці 7.11.

Таблиця 7.11

Види необоротних активів	На початок звітнього року	На кінець звітнього року
Нематеріальні активи, тис. грн	5626,00	3625,00
Незавершене будівництво, тис. грн	2896,00	4485,00
Основні засоби, тис. грн	?	8255,62
Інші необоротні активи, тис. грн	469,00	569,00
Разом необоротних активів, тис. грн	16373,52	?

На основі наведених даних проаналізуйте структуру необоротних активів ПрАТ «Монтажсервіс» і оберіть правильну відповідь.

Частка основних засобів у структурі необоротних активів ПАТ «Монтажсервіс» за звітний рік: а) збільшилася на 2 %; б) збільшилася на 3,66 %; в) зменшилась на 1,52 %; г) зменшилась на 1,59 %; д) правильної відповіді немає.

Завдання 7.10. Первісна вартість устаткування становить 42000 грн, термін експлуатації 5 років. Очікувана ліквідаційна вартість устаткування 2000 грн. Нарахувати суму амортизації за перший рік експлуатації прямолінійним методом.

Завдання 7.11. Первісна вартість устаткування становить 32000 грн, термін експлуатації 5 років. Очікувана ліквідаційна вартість 2500 грн. Визначити суму амортизації за перший рік експлуатації устаткування методом суми цифр років експлуатації.

Завдання 7.12. Первісна вартість устаткування становить 32000 грн, термін експлуатації 5 років. Очікувана ліквідаційна вартість 2000 грн. Визначити суму амортизації виробничим методом за перший звітний період.

Тема 8

АНАЛІЗ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Основні терміни та поняття

Матеріальні ресурси – запаси предметів праці, які включають сировину, основні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріали, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва та адміністративних потреб.

Основні матеріали – це речові елементи виробництва, які створюють основу виробленої продукції, мають галузевий характер і обмежену кількість найменувань.

Допоміжні матеріали – це речові елементи, які складають відносно невелику частину предметів праці та використовують для виробничо-експлуатаційних потреб. Не входять до складу виготовленого продукту і мають міжгалузевий характер.

Оцінка загальної потреби підприємства у n -виді матеріальних ресурсів може бути визначена за формулою:

$$\Pi_{\text{заг}} = H_i + HЗ,$$

де $\Pi_{\text{заг}}$ – загальна потреба підприємства в i -му виді матеріалу;

H_i – норма витрат i -го виду матеріалу за всіма видами продукції всіх видів діяльності;

$HЗ_i$ – норма запасу i -го виду матеріалу на складі.

Оцінка потреби підприємства у i -му виді матеріальних ресурсів на виробництво може бути визначена за формулою:

$$\Pi_{\text{в}} = \sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n H_i \times N_j,$$

де $\Pi_{\text{в}}$ – потреба підприємства в i -му виді матеріалу;

H_i – норма витрат i -го виду матеріалу за всіма видами продукції всіх видів діяльності;

N_j – плановий випуск продукції i -го виду матеріалу;

i – кількість видів матеріальних ресурсів $i = 1 \dots n$;

j – кількість видів продукції $j = 1 \dots m$.

Норма – це величина матеріальних ресурсів, потрібних для безпосереднього виконання технологічного процесу виробництва продукції чи робіт з урахуванням технологічних відходів матеріалів і втрат, зумовлених прийнятою технологією.

Коефіцієнт ритмічності визначається відношенням суми, яка зарахована у виконання плану ритмічності, на плановий випуск продукції:

$$K_p = \frac{\sum (M_{\text{пл}} - M_{\text{н}})}{\sum M_{\text{пл}}},$$

де $M_{\text{пл}}$ – планова норма матеріалів;

$M_{\text{н}}$ – недовиконання плану/постачання матеріалів.

АВС-аналіз – засіб класифікації запасів за необхідними для аналізу параметрами на три групи: *A* – охоплює 15–20 % номенклатури і при цьому дає 75–80 % обороту (відповідно ця група є основною і вимагає підвищеної уваги); *B* – охоплює 20–25 % номенклатури і при цьому дає 15–20 % обороту (ця група менш важлива, достатньо звичайного контролю та обліку); *C* – охоплює 60 % і більше номенклатури, але в обороті її частка становить не більше як 5 % (малоцінна група, достатній спрощений контроль та облік).

XYZ-аналіз – дає змогу зробити класифікацію ресурсів підприємства залежно від характеру їх споживання і точності прогнозування.

Матеріаловіддача – характеризує вихід продукції на кожну гривню витрачених матеріальних ресурсів. Визначається діленням вартості виробленої продукції на суму матеріальних витрат.

Матеріаломісткість – показує, скільки матеріальних витрат припадає на кожну гривню виготовленої продукції.

Вартісний показник визначається відношенням величини всіх матеріальних витрат до обсягу товарної продукції.

Коефіцієнт використання матеріальних ресурсів – розраховується як відношення суми фактичних матеріальних витрат до матеріальних витрат планових, перерахованих на фактичний випуск продукції.

Питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції розраховується як відношення суми матеріальних витрат до повної собівартості виробленої продукції.

Коефіцієнт оборотності матеріальних ресурсів показує, скільки разів у середньому оборотів здійснили матеріальні ресурси протягом періоду, що аналізується:

$$K_0 = \frac{BP}{MP},$$

де K_0 – коефіцієнт оборотності;

BP – обсяг реалізації продукції, грн;

MP – середні залишки матеріальних ресурсів, грн.

Тривалість одного обороту – показує час, протягом якого матеріальні ресурси перетворилися на гроші:

$$T_{об} = \frac{MP \times Д}{BP},$$

де MP – середні залишки матеріальних ресурсів, грн;

BP – обсяг реалізації продукції, грн;

Д – кількість днів у періоді.

Модель розрахунку розміру оптимальної партії замовлення (EOQ^n) – модель, яка визначає оптимальний розмір партії замовлення матеріальних ресурсів та забезпечує при цьому мінімальні витрати, які пов'язані з заказом запасів:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \times \Pi^{\Pi} \times \Pi_p^{\Pi}}{\Pi_3^{\Pi}}},$$

де EOQ – оптимальний розмір партії замовлення матеріальних ресурсів;

Π^{Π} – щорічна загальна потреба у матеріальних запасах, од.;

Π_p^{Π} – змінна вартість розміщення одного замовлення, грн;

Π_3^{Π} – змінна вартість зберігання одиниці запасу, грн.

Практичне заняття

Ситуаційні завдання та їх розв'язання

Завдання 8.1. За даними таблиці 8.1 визначити вплив окремих чинників на витрати каталізатора у процесі виробництва мінеральних добрив.

Таблиця 8.1

Показник	Плановий	Фактичний	+/- відхилення	Умовні показники
Обсяг виробництва, тис. грн	6200	600	-200	Д
Поточні витрати, кг/т	0,623	0,618	-0,005	Н
Ціна однієї тони каталізатора, грн	142	151,2	+3,2	Ц
Витрати каталізатора, тис. грн	548,5	560,65	+12,15	З

Вирішення завдання

Визначимо характер функціонального взаємозв'язку між показниками:

$$З = Д \times h \times Ц.$$

Виявимо зміну узагальнюючого показника при впливі змінних часткових показників, коли часткові показники є плановими:

$$З_{\text{п}} = D_{\text{п}} \times h_{\text{п}} \times Ц_{\text{п}} = 548,5;$$

змінюємо обсяг планового виробництва на фактичне значення показника:

$$З' = D_{\text{ф}} \times h_{\text{п}} \times Ц_{\text{п}} = 600 \cdot 0,84 = 530,8;$$

змінюємо планові поточні витрати на фактичне значення показника:

$$З'' = D_{\text{ф}} \times h_{\text{ф}} \times Ц_{\text{п}} = 600 \times 0,618 \times 142 = 526,5;$$

усі показники є фактичними:

$$З''' = D_{\text{ф}} \times h_{\text{ф}} \times Ц_{\text{ф}} = 600 \times 0,618 \times 151,2 = 560,65.$$

Визначаємо вплив окремих чинників на узагальнюючий показник за рахунок зміни обсягу виробництва:

$$\Delta Z_{\text{д}} = З' - З_{\text{п}} = 530,8 - 548,5 = -17,3;$$

за рахунок зміни поточних витрат:

$$\Delta Z_{\text{н}} = З'' - З' = 526,5 - 530,8 = -4,5;$$

за рахунок зміни ціни однієї тони каталізатора:

$$\Delta Z_{\text{ц}} = З_{\text{ф}} - З'' = 560,65 - 526,5 = 34,15;$$

$$\Delta Z = З_{\text{ф}} - З_{\text{п}} = 560,65 - 548,5 = 12,15;$$

$$\Delta Z = \pm \Delta Z_{\text{д}} \pm \Delta Z_{\text{н}} \pm \Delta Z_{\text{ц}} = -17,3 - 4,5 + 34,15 = 12,15.$$

Висновки:

– економія (17,3 тис. грн) – результат невиконання обсягів виробництва;

– економія (4,5 тис. грн) – свідчить про високий професіоналізм технологів.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 8.2. Інформацію про використання крупнолистової сталі ПрАТ «Спецсталь» за 2019 р. подано в табл. 8.2.

Таблиця 8.2

Показник	План	Факт
Випуск продукції, од.	17920	19210
Залишок металу на початок року, т	100	80
Річні обсяги надходження металу, т	875	915
Відходи металу, т	85	90
Залишок металу на кінець року, т	80	140
Витрати металу на одиницю виготовленої продукції, т	0,05	0,04

Проаналізуйте рівень використання матеріальних ресурсів ПрАТ «Спецсталь» за 2019 р. та вплив зміни факторів на випуск продукції.

За результатами аналізу побудуйте таблицю і сформулюйте висновок.

Завдання 8.3. Проаналізуйте динаміку та структуру виробничих запасів (підприємство на Ваш вибір). Побудуйте аналітичну таблицю 8.3, структуру виробничих запасів зобразіть у вигляді секторної діаграми. Сформулюйте висновок.

Таблиця 8.3

Динаміка та структура виробничих запасів за 2021 р.

Показники	На початок звітного року		На кінець звітного року		Відхилення (+;-)		
	сума, тис. грн	структура, %	сума тис. грн	структура, %	абсолютне	відносне, %	структури, %
Сировина і матеріали							
Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби							
Паливо і енергія							
Тара							
Будівельні матеріали							
Запасні частини							
Разом виробничих запасів							

Завдання 8.4. Проаналізуйте ефективність використання матеріальних ресурсів ПрАТ «Агрохім» за 2019–2020 рр. Визначте фактори, які впливають на зміну матеріаломісткості, та величину їхнього впливу. Вихідна інформація наведена в таблиці 8.4.

Таблиця 8.4

Показники	Попередній рік	Звітний рік
Обсяг виробленої продукції, тис. грн	69798	71504
Матеріальні витрати, тис. грн, зокрема:	31016	32193
– сировина і матеріали	12915	14350
– купівельні напівфабрикати	15760	15457
– паливо	943	902
– енергія	730	754
– інші матеріальні витрати	668	730

За результатами аналізу побудуйте таблицю і сформулюйте висновок.

Завдання 8.5. Проаналізуйте використання матеріальних ресурсів ТОВ «Ватра» за 2019–2020 рр. Визначте результативний показник і вплив факторів на його зміну. Вихідна інформація наведена в таблиці 8.5.

Таблиця 8.5

Показники	Попередній рік		Звітний рік	
	план	факт	план	факт
Обсяг виробленої продукції, грн	29951	29751	30689	30750
Випуск продукції, од.	724	736	750	750,5
Норма витрачання матеріалів на одиницю продукції, кг	1,65	1,85	1,75	1,65
Ціна 1 кг матеріалів, грн	20,35	18,65	19,12	20,15

За результатами аналізу побудуйте таблицю і сформулюйте висновок.

Завдання 8.6. Знайти початкову суму боргу та дисконт, якщо через 159 днів боржник сплатить 8,5 тис. грн за умови, що тимчасова база дорівнює 360 днів. Кредит виданий під прості відсотки 19 % річних.

Тема 9

АНАЛІЗ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Основні терміни та поняття

Трудові ресурси підприємства – це сукупність працівників різних професій та кваліфікаційних груп, зайнятих на підприємстві, які входять до його облікового складу.

Мета аналізу – якісна оцінка складу і руху трудових ресурсів, оцінка ефективності їх використання у виробничому процесі та пошук потенційних можливостей підвищення продуктивності праці та її еквівалентної оплати.

Завдання аналізу трудових ресурсів:

- Аналіз забезпеченості підприємства і його підрозділів трудовими ресурсами за категоріями та професіями.
- Оцінка складу, стану і показників руху трудових ресурсів.
- Аналіз використання робочого часу.
- Аналіз трудомісткості продукції.
- Оцінка рівня продуктивності праці, факторів її зростання.
- Аналіз складу та структури фонду оплати праці.
- Пошук резервів підвищення ефективності використання трудових ресурсів.
- Визначення впливу трудових ресурсів на результати господарської діяльності підприємства.

Коефіцієнт обороту з прийому працівників – відношення кількості прийнятих за звітний період працівників до середньооблікової чисельності штатних працівників.

Коефіцієнт обороту з вибуття працівників – це відношення кількості працівників, які вибули за звітний період до середньооблікової чисельності штатних працівників.

Коефіцієнт загального обороту – відношення суми прийнятих працівників та тих, які вибули за звітний період, до середньооблікової чисельності штатних працівників.

Коефіцієнт плинності кадрів – це відношення кількості працівників, яких звільнено за звітний період за порушення трудової дисципліни, невідповідність займаній посаді, а також за власним бажанням (крім звільнених за власним бажанням з поважних причин) до середньооблікової чисельності штатних працівників.

Коефіцієнт постійності кадрів – це відношення кількості працівників, які перебували в обліковому складі весь звітний рік до середньооблікової чисельності штатних працівників.

Номінальний фонд робочого часу – календарна кількість днів за мінусом святкових і вихідних.

Явочний фонд робочого часу в днях – номінальний фонд за мінусом неявок при щорічних відпустках, відпусток з дозволу адміністрації, днів хвороби, прогулів та простоїв.

Бюджет робочого часу, год – добуток явочного фонду та тривалості робочої зміни, год.

Корисний фонд робочого часу – бюджет робочого часу за мінусом неробочих годин у святкові дні, втрати від простоїв.

Факторний аналіз фонду робочого часу проводиться за моделями:

$$\text{ФРЧ} = \text{ЧР} \times \text{Д} \times \text{Т},$$

де ФРЧ – фонд робочого часу, год;

ЧР – чисельність робітників, чол.;

Д – кількість відпрацьованих днів у середньому одним робітником;

Т – середня тривалість робочого дня, год:

$$\text{ФРЧ} = \text{ЧР} \times \text{Д} \times 3 \times \text{Т}_3,$$

де 3 – середня кількість змін на день;

Т_3 – середня тривалість робочої зміни, год.

Скорочення втрат робочого часу – резерв росту випуску продукції:

$$\Delta \text{ВП} = \Gamma_{\text{втр}} \times \text{ГВ}_{\text{пл}},$$

де $\Delta \text{ВП}$ – резерв росту продукції, грн;

$\Gamma_{\text{втр}}$ – втрата годин робочого часу з вини підприємства, год.;

$\text{ГВ}_{\text{пл}}$ – плановий годинний виробіток продукції, грн/чол.

Продуктивність праці – узагальнюючий показник ефективності використання трудових ресурсів, який показує співвідношення обсягу вироблених матеріальних або нематеріальних благ та кількості затраченої на це праці.

Узагальнюючі показники продуктивності праці – середньорічний, середньоденний, середньогодинний виробіток продукції.

Індивідуальні показники – це витрати часу на виробництво одиниці продукції певного виду (трудомісткість) або випуск продукції певного виду в натуральному вираженні на один людино-день або на одну людино-годину.

Чисельність робітників визначається виходячи з норми трудомісткості робіт планового періоду, ефективного річного фонду часу, планового коефіцієнта виконання норм за формулою:

$$\text{Ч}_p = \frac{\text{Т}}{\text{Т}_{\text{еф}} \times \text{К}_{\text{п}}},$$

де $Ч_p$ – чисельність робітників;

T – обсяг робіт у нормах трудомісткості за плановий період, нормо-годин;

$T_{\text{еф}}$ – ефективний фонд часу за плановий період;

K_p – плановий коефіцієнт виконання норм виробітку.

Облікова (фактична) чисельність – чисельність співробітників, що працюють на підприємстві на даний момент часу. До облікового складу належать усі категорії постійних, сезонних і тимчасових працівників, прийнятих на роботу на п'ять днів і більше (а за основною діяльністю підприємства – на один день і більше), починаючи з дня їх зарахування.

Середньоблікова чисельність персоналу за місяць – це сума виходів та невиходів на роботу за всі дні місяця, поділена на календарну кількість днів періоду.

Змінність (оборот) кадрів – процес оновлення колективу в результаті руху персоналу.

Трудомісткість – це витрати робочого часу на одиницю або на увесь обсяг виготовленої продукції. Трудомісткість обчислюють за відношенням фонду робочого часу на виготовлення продукції i -го виду до обсягу його виробництва в натуральному або умовно-натуральному вимірі.

Трудомісткість однієї гривні продукції – це відношення загального фонду робочого часу на виробництво до вартості випущеної продукції.

Рентабельність персоналу – відношення прибутку до середньорічної чисельності промислово-виробничого персоналу.

Оплата праці робітників – це ціна трудових ресурсів, задіяних у виробничому процесі. Визначається значною мірою кількістю і якістю витраченої праці, однак на неї впливають ринкові фактори, такі як попит та пропозиція праці, конкретна кон'юнктура, що склалася, територіальні аспекти, законодавчі норми.

Система оплати праці – це спосіб обчислення розмірів винагороди, що підлягає виплаті працівникам установи згідно із здійсненими ними витратами праці або за результатами роботи.

Фонд основної заробітної плати – це винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норм часу, виробітку, обслуговування, посадових обов'язків), яка встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів); відрядних розцінок для робітників та посадових окладів для службовців.

Фонд додаткової заробітної плати – це винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і особливі умови праці, включає доплати, надбавки, гарантійні та компенсаційні виплати, передбаченні чинним законодавством, премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій.

Інші заохочувальні та компенсаційні виплати – це виплати, які включають виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік; премії за спеціальними положеннями і системами; компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які проводяться понад установлені зазначені актами норми.

Практичне заняття

Ситуаційні завдання та їх розв'язання

Завдання 9.1. Проаналізувати динаміку показників та вплив факторів зміни матеріаловіддачі, зміни матеріальних витрат на обсяг виробництва інтегральним методом. Дані для аналізу представлені в таблиці 9.1.

Таблиця 9.1

№	Показник	Минулий рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
1	Матеріальні витрати, тис. грн (МВ)	2878166	3566228	+688062	123,91
2	Матеріаловіддача, грн (М)	1,8067	1,7498	-0,0599	96,85
3	Обсяг виробництва, грн (ОВ)	5200010	6240010	+1040000	120,00

Зробити висновки.

Вирішення завдання

$$ОВ = МВ \times М$$

Вплив зміни величини матеріальних витрат на обсяг виробництва:

$$\begin{aligned} \Delta ОВ_{МВ} &= \Delta МВ \times М_{м} + \frac{\Delta МВ \times \Delta М}{2} = \\ &= 688062 \times 1,8067 + \frac{688062 \times (-0,0599)}{2} = 1222514,16 \text{ грн.} \end{aligned}$$

Вплив зміни величини матеріаловіддачі на обсяг виробництва:

$$\begin{aligned} \Delta ОВ_{М} &= \Delta М \times МВ_{м} + \frac{\Delta МВ \times \Delta М}{2} = \\ &= -0,0599 \times 2878166 + \frac{688062 \times (-0,0599)}{2} = -193009,60 \text{ грн.} \end{aligned}$$

Баланс факторів:

$$\Delta ОВ = ОВ_3 - ОВ_м = \Delta ОВ_{МВ} + \Delta ОВ_{М} = 1040000 \text{ грн.}$$

Висновок: у звітному році порівняно з минулим зросла величина матеріальних витрат на _____ грн (____%), а величина матеріаловіддачі знизилася на _____ грн. Внаслідок зміни величини цих факторів змінився обсяг випуску продукції на 1040000 грн, а саме від зростання суми матеріальних витрат обсяг виробництва збільшився на _____ грн, а за рахунок зменшення матеріало віддачі обсяг виробництва також зменшився на _____ грн.

Завдання 9.2. За даними, наведеними у табл. 9.2, проаналізувати вплив факторів на результативний показник інтегральним способом. Порівняти одержані результати з рішенням способом ланцюгових підстановок.

Таблиця 9.2

Показник	Ум. познач.	За планом	Фактично	+, -	% виконання плану
Товарна продукція, млн. грн	ВП	160000	240000		
Середньорічна чисельність робітників, чол.	ЧР	1000	1200		
Середньорічна продуктивність одного робітника, млн. грн/чол.	ГВ	160	200		

Вирішення для двох факторної моделі виду $C = XY$ (у даному прикладі $ТП = ЧР \times ГВ$) наступне:

$$\begin{aligned} \Delta TP_{\text{чр}} &= \Delta ЧР \times Г_{\text{во}} + \frac{1}{2} \Delta ЧР \times \Delta ГВ = \\ &= 200 \times 160 + \frac{1}{2} (200 \times 400) = 36000 \text{ (млн грн);} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \Delta TP_{\text{гв}} &= \Delta ГВ \times ЧР_{\text{о}} + \frac{1}{2} \Delta ЧР \times \Delta ГВ = \\ &= 40 \times 1000 + \frac{1}{2} (200 \times 400) = 44000 \text{ (млн грн).} \end{aligned}$$

Порівняємо розв'язання задачі з результатами вирішення способом ланцюгових підстановок:

$$ТП_{\text{пл}} = ЧР_{\text{пл}} \times ГВ_{\text{пл}} = 1000 \times 160 = 160000 \text{ (млн грн);}$$

$$ТП_{ум} = ЧР_{ф} \times ГВ_{пл} = 1200 \times 160 = 192000 \text{ (млн грн)};$$

$$ТП_{ф} = ЧР_{ф} \times ГВ_{ф} = 1200 \times 200 = 240000 \text{ (млн грн)};$$

$$\Delta ТП_{чр} = 192000 - 160000 = +32000 \text{ (млн грн)};$$

$$\Delta ТП_{гв} = 240000 - 192000 = +48000 \text{ (млн грн)}.$$

Завдання для самостійної роботи

Завдання 9.3. Фактичний випуск продукції за звітний рік – 550 тис. грн, плановий – 500 тис. грн.

Визначити абсолютне і відносне відхилення обсягів від планового рівня і еластичність змін, якщо чисельність персоналу за вказаний період зросла на 8 %.

Завдання 9.4. Проаналізувати динаміку основних показників, обґрунтувати планові показники за даними таблиці 9.3. Визначити середнє значення кожного показника, середній та абсолютний приріст. Графічно відобразити динаміку наведених показників.

Таблиця 9.3

Роки	Випуск товарної продукції, млн грн	Кількість робітників, чол.	Продуктивність праці, млн грн
2016	3830	1094	3,5
2017	3910	1087	3,6
2018	4030	1075	3,75
2019	4150	1064	3,9
2020	4000	1000	4,0

Завдання 9.5. Визначити вплив факторів на відхилення фактичної продуктивності праці від планової за допомогою способів елімінування. Самостійно визначити показники, необхідні для проведення розрахунків.

Дані наведені у таблиці 9.4. Зробити висновки.

Таблиця 9.4

Чинники	За планом	Фактично
Обсяг товарної продукції, тис. грн	800	850
Кількість робочих, чол.	45	42
Тривалість робочого дня, год	8	7,5
Кількість робочих днів	250	200

Завдання 9.6. Проаналізуйте динаміку кількості працівників ПрАТ «Енергомаш» за 2019–2020 рр. та їхню зміну внаслідок прийому і вибуття.

Розрахуйте основні відносні показники руху працівників товариства та оцініть тенденції їх зміни. Вихідна інформація наведена в таблиці 9.5.

Таблиця 9.5

Показники	Попередній рік	Звітний рік
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	1045	993
Прийнято працівників, осіб	68	84
Вибуло працівників, осіб, зокрема:	140	125
– за прогул та інші порушення трудової дисципліни	85	40
– з причин скорочення штатів	10	20
– за власним бажанням з поважних причин	45	65

За результатами аналізу побудуйте таблицю 9.6.

Таблиця 9.6

**Динаміка показників руху працівників
ПрАТ «Енергомаш» за 2019–2020 рр.**

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення (+;-)	
			абсолютне	відносне, %
<i>Вихідні показники</i>				
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб				
Прийнято працівників, осіб				
Вибуло працівників, осіб, зокрема:				
– за прогул та інші порушення трудової дисципліни				
– з причин скорочення штатів				
– за власним бажанням з поважних причин				
<i>Аналітичні показники</i>				
Коефіцієнт прийняття працівників				X
Коефіцієнт вибуття працівників				X
Коефіцієнт загального обороту				X
Коефіцієнт плинності кадрів				X

Завдання 9.7. Проаналізуйте використання робочого часу на ТОВ «Весна» за 2018–2019 рр. за узагальнювальними показниками. Вихідна інформація наведена в таблиці 9.7.

Таблиця 9.7

Показники	Попередній рік	Звітний рік
Середня кількість працівників у еквіваленті повної зайнятості, осіб	1020	971
Відпрацьовано днів всіма працівниками, людино-днів	150307	156331
Відпрацьовано годин всіма працівниками, людино-годин	1202462	1216527

Завдання 9.8. Проаналізуйте ефективність використання трудових ресурсів ПрАТ «Динамо» за 2019–2020 рр.: оцініть рівень і динаміку продуктивності праці, розрахованої за різні періоди часу (рік, день, година), дайте порівняльну характеристику темпів зростання цих показників. Вихідна інформація наведена в таблиці 9.8.

Таблиця 9.8

Показники	Попередній рік	Звітний рік
Обсяг виробленої продукції, тис. грн	5750	6085
Середня кількість робітників у еквіваленті повної зайнятості, осіб	556	544
Відпрацьовано всіма робітниками, людино-днів	101192	100640
Відпрацьовано всіма робітниками, людино-годин	799417	97069

Завдання 9.9. Проаналізуйте динаміку й ефективність використання коштів на оплату праці за співвідношенням темпів зростання продуктивності праці та середньорічної оплати праці працівників ПрАТ «Грузді» за 2020–2021 рр. Вихідна інформація наведена в таблиці 9.9.

Таблиця 9.9

Показники	Попередній рік	Звітний рік
Середньорічний виробіток продукції на одного працівника основної діяльності, грн	112026,65	113400,75
Середньорічна оплата праці одного працівника основної діяльності, грн	52879,25	54028,85

Результати оцінювання ефективності використання коштів ПрАТ «Грузді» на оплату праці наведено в таблиці 9.10.

Таблиця 9.10

**Співвідношення темпів зростання
продуктивності праці та середньорічної оплати праці працівників ПрАТ «Грузді»
за 2020–2021 рр.**

Середньорічний виробіток продукції на одного працівника основної діяльності, грн			Середньорічна оплата праці одного працівника основної діяльності, грн			Коефіцієнт випередження
попередній рік	звітний рік	темп зростання, %	попередній рік	звітний рік	темп зростання, %	

Тема 10

АНАЛІЗ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА ТА СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Основні терміни та поняття

Мета аналізу витрат підприємства та собівартості продукції – пошук шляхів зниження собівартості продукції та витратомісткості виробництва на основі оцінки динаміки і структури витрат від різних видів діяльності підприємства, діагностики виконання кошторисів виробництва та бюджетів підприємства.

Об'єкти аналізу витрат та собівартості продукції – загальна сума та склад витрат підприємства; структура витрат виробництва; виробнича собівартість готової продукції; собівартість одиниці продукції, витратомісткість виробництва.

Витрати виробництва – витрати на придбання основних чинників виробництва: робочої сили, засобів виробництва для виготовлення продукції протягом певного періоду.

Витрати виробництва (обліковий аспект) – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Собівартість продукції – це вартісне вираження спожитих у процесі операційної діяльності різних видів економічних ресурсів (праці, сировини, матеріалів, основних

засобів), а також фінансових ресурсів, витрачених в процесі забезпечення обігу й розподілу виготовленої продукції на товарних ринках.

Виробнича собівартість – складається з прямих матеріальних витрат; прямих витрат на оплату праці; інших прямих витрат; змінних загальновиробничих витрат та постійних розподілених загальновиробничих витрат.

Собівартість реалізованої продукції складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат.

Економічний елемент – сукупність економічно однорідних витрат.

Стаття калькуляції – це певний вид витрат, що утворює собівартість. Витрати за статтями калькуляції – це витрати на основне і допоміжне виробництво, а також витрати на окремі види виробів.

Стаття витрат – це вид витрат, який виділяється з урахуванням місця витрат (завод, цех, ділянка, приладдя, робоче місце) і призначення (ремонт, обслуговування обладнання, управління тощо).

Постійні витрати – усі витрати, зміни яких безпосередньо не пов'язані з обсягом (виробництва) реалізації.

Змінні витрати – витрати, що змінюються у певних співвідношеннях зі змінами обсягу виробництва (реалізації).

Калькуляція – це розрахунок собівартості одиниці продукції, виконаних робіт, наданих послуг.

Витрати на 1 гривню продукції – узагальнений показник собівартості продукції, за допомогою якого можна порівняти роботу різних підприємств, дати оцінку собівартості продукції за різні періоди та відстежити прямий зв'язок між собівартістю і прибутком.

Резерви зниження собівартості – це кількісно визначені можливості економії витрат ресурсів.

Практичне заняття

Ситуаційні завдання та їх розв'язання

Завдання 10.1. Ціна виробу на ринку – 4,6 грн/од., прямі витрати на виріб – 2,36 грн, річна сума постійних витрат – 652 тис. грн. За якого обсягу виробництва підприємство не матиме збитків?

Вирішення завдання

Для беззбиткової діяльності підприємство має працювати так, щоб виручка від реалізації (Р) досягла як мінімум суми витрат (С), тобто: $P = C$.

$$P = d \times p,$$

$$C = \Pi + Z_o \times d,$$

$$p \times d = \Pi + Z_o \times d,$$

$$\Pi = p \times d - Z_o \times d,$$

$$d = \Pi / (p - Z_o).$$

Умовні позначення:

Z_o – змінні витрати на одиницю продукції,

d – кількість виробів,

Π – сума постійних витрат,

p – ціна одиниці продукції.

Таким чином: $65200 : (4,6 - 2,36) = 291,1$ тис. грн.

Завдання 10.2. Підприємство «Ерудит» виробляє три види виробів (№ 1, № 2, № 3). Проаналізувати показники структури витрат як по підприємству в цілому, так і за окремими видами продукції. Зробити аналіз беззбитковості в наведеній нижче аналітичній таблиці 10.1. Визначити, який (які) виріб(и) за постійними прямими і непрямими витратами є збитковим. Зробити ґрунтовні висновки з аналізу.

Таблиця 10.1

Показник	Загальний обсяг	Вироби							
		№ 1		№ 2		№ 3			
		від продажу	Грн	від продажу	Грн	від продажу	Грн	від продажу	Грн
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1. Чиста реалізація	15000		6000		7500		1500		
2. Змінні витрати									
2.1. Прямі	4500	30	1500	25	2400	32	600	40	
2.2. Загальновиробничі	1500	10	750	12,5	600	8	150	10	
3. Разом змінних витрат (2.1+2.2.)	6000	40	2250	37,5	3000	40	750	50	
4. Маржинальний дохід (1-3)	9000	60	3750	62,5	4500	60	750	50	
5. Постійні прямі витрати									
5.1. Виробництво	2250	15	900	15	1050	14	300	14	
5.2. Витрати на збут	750	5	300	5	300	4	150	10	
6. Разом витрат (5.1.+5.2.)	3000	20	1200	20	1350	18	450	30	
7. Маржинальний прибуток (4-6)	6000	40	2550	42,5	3150	42	300	20	
8. Постійні непрямі витрати									
8.1. Виробництво	1500	10	-	-	-	-	-	-	
8.2. Витрати на збут	750	5	-	-	-	-	-	-	
8.3. Витрати на дослідження	450	3	-	-	-	-	-	-	
8.4. Адміністративні витрати	300	2	-	-	-	-	-	-	

Продовження таблиці 10.1

Показник	Загальний обсяг	Вироби					
		№ 1		№ 2		№ 3	
		від продажу	грн	від продажу	грн	від продажу	від всього грн
11. Реалізовано, шт. готової продукції	—	—	10000	—	20000	—	—
12. Ціна одиниці продукції	—	—	0,60	—	0,375	—	—
13. Коефіцієнт постійних непрямих витрат (9:6)	—	1,0	—	—	—	—	—
14. Постійні прямі та непрямі витрати ((6×13)+6)	6000	—	2400	—	2700	—	—
15. Коефіцієнт виручки (4 : 1)	—	0,6	—	0,625	—	0,6	0,5
16. Точка безбитковості	10000	—	3840	—	4500	—	—

Вирішення завдання

Із таблиці видно, що підприємство виробляє три види виробів: № 1, № 2 та № 3 в окремих цехах. За кожним видом продукції і підприємством у цілому у відповідних рядках таблиці наведено облікову інформацію щодо обсягів реалізації. За кожним виробом, що реалізує підприємство, показано відносний маржинальний дохід в обсязі його реалізації: виріб № 1 (62,5 %), виріб № 2 (60 %), виріб № 3 (50 %).

Окрім того, показано відносний вклад кожного виробу в загальний маржинальний дохід:

виріб № 1 – 3750 грн (41,7 %);

виріб № 2 – 4500 грн (50,8 %);

виріб № 3 – 750 грн (8,3 %).

Сукупний маржинальний дохід – 9000 грн (100 %).

Так, коефіцієнт виручки розраховують діленням маржинального прибутку на виручку, і за даними таблиці 10.1 він становить:

за продуктом № 1 – 0,625;

за продуктом № 2 – 0,6;

за продуктом № 3 – 0,5;

по підприємству – 0,6.

Беззбитковий обсяг реалізації розраховують за формулою:

$$\begin{aligned} & \text{Точка беззбитковості} = \\ & = \text{Коефіцієнт виручки} / \text{Постійні витрати} \end{aligned}$$

За постійних витрат точка беззбитковості дорівнює за виробами:

№ 1 – 3840 грн за обсягу реалізації – 6000 грн;

№ 2 – 4500 грн за обсягу реалізації – 7500 грн;

№ 3 – 1800 грн за обсягу реалізації – 1500 грн.

Аналіз показує, що виріб № 3 за постійними прямими і непрямими витратами є збитковим. Сума збитку становить 300 грн ($1500 - 1800 = -300$).

Завдання для самостійної роботи

Завдання 10.3. Інформацію про кількість реалізованої продукції ПрАТ «Альфа+», її ціну та собівартість за 2019–2020 рр. подано в таблиці 10.2.

Таблиця 10.2

Види продукції	Кількість реалізованої продукції, тис. од.		Середня ціна одиниці продукції, грн		Собівартість одиниці продукції, грн	
	попередній рік	звітний рік	попередній рік	звітний рік	попередній рік	звітний рік
АВ-11	327	339	27,4	28,3	24,6	25,6
АВ-12	228	230	37,5	28,3	24,4	25,1
АВ-132	225	138	47,7	58,3	44,8	45,6
АВ-133	326	352	57,6	58,1	44,2	45,2

Проаналізуйте рівень та динаміку собівартості реалізованої продукції на одну гривню чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ПрАТ «Альфа+» за 2019–2020 рр. За результатами аналізу побудуйте таблицю та сформулюйте висновок.

Завдання 10.4. Інформацію про основні показники діяльності ПрАТ «Крокус» за 2019–2020 рр. наведено в таблиці 10.3.

Таблиця 10.3

Показники	Попередній рік	Звітний рік
Доходи, тис. грн	37502	51587
Витрати, тис. грн,	21435	34751
зокрема: – витрати на виробництво і збут продукції, тис. грн	13300	15646
Чистий прибуток від продажу продукції, тис. грн	4773	3249
Середня кількість працівників у еквіваленті повної зайнятості, осіб	354	365

Проаналізуйте ефективність витрат ПрАТ «Крокус» за такими показниками: витрати на одну гривню доходів діяльності підприємства, чиста рентабельність діяльності підприємства, витрати діяльності підприємства на одного працівника. За результатами аналізу побудуйте таблицю 10.4 та сформулюйте висновок.

Таблиця 10.4

**Динаміка ефективності витрат ПрАТ «Крокус»
за 2019–2020 рр.**

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
<i>Вихідні показники</i>				
Доходи, тис. грн	37502	51587		
Витрати, тис. грн	21435	34751		
зокрема: – витрати на виробництво і збут продукції, тис. грн	13300	15646		
Чистий прибуток від продажу продукції, тис. грн.	4773	3249		
Середня кількість працівників у еквіваленті повної зайнятості, осіб	354	365		
<i>Аналітичні показники</i>				
Витрати на одну гривню доходів діяльності підприємства, коп./грн				
Витратовіддача, грн/грн				
Чиста рентабельність продукції за витратами на її виробництво і збут, %				
Витрати на одного працівника, грн/особу				

Завдання 10.5. ПрАТ «Бетанстин» виробляє комп'ютерні чіпи. Інформацію про випуск і прямі витрати на виробництво комп'ютерних чіпів моделей МТ6582 та МТ6795 за 2021 р. подано в таблиці 10.5.

Таблиця 10.5

Показники	Модель чіпа			
	MT6582		MT6795	
	план	факт	план	факт
Випуск продукції, од.	359,00	385,00	289,00	269,00
Прямі матеріальні витрати, тис. грн	13,00	12,00	16,00	13,00
Прямі витрати на оплату праці, тис. грн	15,00	16,00	14,00	15,00
Інші прямі витрати, тис. грн	12,00	14,00	14,00	13,00

Інформацію про загальновиробничі витрати ПрАТ «Бетанстин» за 2021 р. наведено в таблиці 10.6.

Таблиця 10.6

Показники	Сума, тис. грн	
	план	факт
Загальновиробничі витрати разом, зокрема:	13500	15710
– змінні	9750	9863
– постійні	3535	5288

Розподіліть загальновиробничі витрати між видами комп'ютерних чіпів, вироблених ПрАТ «Бетанстин» (база розподілу – загальна сума прямих витрат на оплату праці).

Завдання 10.6. Інформацію про темпи зростання показників господарської діяльності восьми підприємств подано в таблиці 10.7.

Таблиця 10.7

Номер підприємства	Темп зростання, %			
	чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	чистого прибутку	фондовіддачі виробничих основних засобів	витрат на одну гривню реалізованої продукції
1	116,70	102,67	90,97	106,74
2	89,80	101,27	99,15	99,84
3	92,51	98,67	99,85	90,54

Продовження таблиці 10.1

Номер підприємства	Темп зростання, %			
	чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	чистого прибутку	фондовіддачі виробничих основних засобів	витрат на одну гривню реалізованої продукції
5	120,03	91,24	100,03	104,52
6	121,21	90,04	100,93	120,33
7	124,52	98,62	105,33	106,72
8	112,51	101,12	108,34	99,84

Проведіть порівняльне оцінювання діяльності підприємств методом суми місць, сформулюйте аналітичний висновок.

Завдання 10.7. Визначте вплив факторів на рівень витрат на одну гривню реалізованої продукції ПрАТ «Кенді» за наведеними у таблиці 10.8 даними та сформулюйте висновок.

Таблиця 10.8

Рівень витрат на одну гривню реалізованої продукції, коп./грн				
плановий	фактичний	згідно з планом, перерахований на фактичний випуск продукції, у планових цінах на матеріали і продукцію	фактичний у планових цінах на продукцію	фактичний у планових цінах на матеріали і продукцію
74,94	74,65	74,91	74,65	74,59

Тема 11

АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Основні терміни та поняття

Реалізація продукції – це ланка зв'язку між виробником і споживачем.

Об'єкти аналізу реалізації продукції та виконання договірних зобов'язань – загальна величина обсягу реалізації продукції, структура реалізації, якість продукції, кон'юнктура ринку та збут продукції, договірні зобов'язання.

Величина (обсяг) попиту – це кількість товарів (послуг), яку покупець може і бажає придбати за певних умов.

Величина (обсяг) пропозиції – це кількість товарів (послуг), яку виробник може і бажає виготовити (надати) і продати за певних умов у конкретний проміжок часу.

Еластичність попиту – це показник реакції величини попиту на зміну ціни (доходу покупців). Показує на скільки відсотків зміниться величина попиту зі зміною ціни (доходу покупців) на 1 %.

Коефіцієнт виконання договірних зобов'язань (K_d):

$$K_d = \frac{ВП_0 - ВП_{nn}}{ВП_0},$$

де $ВП_0$ – плановий об'єм продукції для укладення договорів;

$ВП_{nn}$ – недопоставка продукції за договорами.

Місткість товарного ринку є одним з основних об'єктів дослідження ринку збуту, оскільки цей показник відображає принципово можливий обсяг збуту товару підприємства. Місткість ринку визначається обсягом (у фізичних одиницях або вартісному вираженні) товарів, які на ньому реалізуються протягом року, і може бути обчислена за формулою:

$$M_p = ВТП + З + І - Е,$$

де M_p – місткість ринку;

ВТП – виробництво товарної продукції;

З – залишки товарних запасів;

І – імпорт товарів;

Е – експорт товарів.

Ринкова частка – це відношення обсягу продажу певного товару даного підприємства до сумарного обсягу продажу цього товару всіма підприємствами, що діють на даному ринку.

Цінова політика полягає в тому, що підприємство встановлює ціни на такому рівні та змінює їх (залежно від ситуації на ринку) так, щоб забезпечити досягнення коротко-строкових і довгострокових цілей.

Практичне заняття

Ситуаційні завдання та їх розв'язання

Завдання 11.1. Проаналізувати виконання плану та динаміку основних показників роботи підприємства, що здійснює природоохоронну діяльність за даними таблиці 11.1.

Таблиця 11.1

№ п/п	Показники	Од. вим.	Попередній період	Звітний період		Аналіз			
				план	факт	Виконання плану		динаміки	
						+; –	%	+; –	%
1	Готова продукція	нат. од.	4482	4573	4654	81	101,8	172	103,8
2	Товарна продукція	нат. од.	3450	3670	3680	10	100,3	230	106,7
3	Реалізована продукція	нат. од.	5820	5990	6150	10	100,3	230	106,7
4	Собівартість одиниці продукції	грн/од.	150	178	170	–8	95,5	20	113,3
5	Загальні витрати по готовій продукції (p.1 × p.4)	грн	672300	813994	791180	–22814	97,2	118880	117,7
6	Загальні витрати по товарній продукції (p.2 × p.4)	грн	517500	653260	625600	–27660	95,8	108100	120,9
7	Загальні витрати по реалізованій продукції (p.3 × p.4)	грн	873000	1066220	1045500	–20670	98	172550	119,7
8	Тариф (договірна ціна)	грн/од.	265	310	355	45	114,5	90	134
9	Обсяг товарної продукції (p.2 × p.8)	грн	914 250	1137700	1306400	168700	114,8	392150	142,9
10	Дохід (p.3 × p.8)	грн	1542300	1856900	2183250	326350	115,9	640950	141,5
11	Прибуток (збитки) (p.10 – p.7)	грн	669300	790680	1137750	347070	143,9	468450	170
12	Рентабельність діяльності (p.11 : p.7 × 100)	%	76,7	74,2	108,8	34,6	146,6	32,1	141,8

13	Рентабельність продаж (р.11 : р.10 × 100)	%	43,4	42,6	52,1	9,5	122,3	8,7	120
14	Середньооблікова чисельність робітників	чол.	366	367	385	18	104,9	19	105,2
15	в т. ч. ПВП	чол.	256	255	277	22	108,6	21	108,2
16	Продуктивність праці одного робітника ПВП за місяць (р.1: р.15 : 12 міс.)	нат. од./чол.	1,46	1,49	1,4	-0,09	94	-0,06	95,9
17	Річний виробіток на одного середньо облікового робітника (р.9: р.14)	грн./чол.	3245,2	3862,7	4291,3	428,6	111,1	1046,1	132,2
18	Фонд оплати праці ПВП	грн	23562589	24563580	24789900	226320	100,9	1277311	105,2
19	Середньомісячна заробітна плата одного робітника ПВП (р.18:р.15: 12 міс.)	грн	7670,1	8027,3	7457,8	-569,4	92,9	-212,3	97,2

Вирішення завдання

Формування показників роботи підприємства засновано на тому, що кожен суб'єкт ринкових відносин (підприємство) використовує у своїй діяльності різні ресурси (матеріальні, трудові, фінансові, інформаційні) у залежності від специфіки виробничо-господарської діяльності, галузевої приналежності та ін. Рівень використання ресурсів відбивається у витратах на виробництво і реалізацію продукції (послуг) – *собівартості* (**S**).

При реалізації продукції (послуг) формується *виторг від реалізації* (**B_p**):

$$B_p = V_p \times \Pi,$$

де V_p – обсяг реалізованої продукції (послуг, робіт) в натуральному вираженні;

Π – оптова (договірна) ціна (тариф), грошові од./нат. од.

Прибуток (збиток) від реалізації продукції (послуг, робіт) основної діяльності визначається за формулою:

$$\Pi_p^{\text{осн}} = V_p \times (\Pi - S) - \text{ПДВ} - \text{Акц},$$

де ПДВ – податок на додаткову вартість;

Акц – акцизний збір.

Загальний прибуток Π_0 підприємства, крім прибутку (збитку) від основної діяльності, включає також *прибуток (збиток) від фінансово-інвестиційної діяльності* (дивіденди по акціях інших підприємств, відсотки по облігаціях і інших цінних паперах, доходи від інвестицій у спільну діяльність і ін.) і *прибуток (збиток) від надзвичайних подій* (збиток від стихійних лих, аварій, страхове відшкодування збитку й ін.). Вона визначається аналогічно – як різниця між доходами і витратами від зазначених видів діяльності.

Чистий прибуток ($\Pi_{\text{ч}}$) – це прибуток, що залишається в підприємства після сплати податку на прибуток.

Показники рентабельності характеризують ефективність роботи підприємства в цілому, а також прибутковість різних напрямків діяльності (основної, фінансової, інвестиційної). Вони більш повно, ніж прибуток, відбивають остаточні результати господарювання, тому що їхня величина показує співвідношення ефекту (прибутку) з наявними чи використаними ресурсами.

Рентабельність виробничої діяльності (окупність витрат) – відношення прибутку від реалізації продукції (послуг, робіт) (Π_p) чи чистого прибутку ($\Pi_{\text{ч}}$) до суми витрат по реалізованій продукції (послуг, робіт) ($З_{\text{р.п.}}$):

$$R_3 = \frac{\Pi_p(\Pi_o)}{З_{\text{р.п.}}}$$

Рентабельність продажів (обороту) – відношення прибутку від реалізації продукції (послуг, робіт) чи чистого прибутку до суми отриманого виторгу (B_p):

$$R_3 = \frac{\Pi_p(\Pi_o)}{З_{\text{р.п.}}} .$$

Висновок. Рентабельність діяльності у порівнянні із попереднім роком зросла на 32,1 %, а це свідчить про зростання ефективності господарської діяльності підприємства. Рентабельність продаж свідчить про те, що на 8,7 % зріс операційний прибуток з кожної гривні проданої продукції.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 11.2. ПрАТ «Клаксон» займається виробництвом і реалізацією велосипедів. Інформацію про обсяг виробленої продукції та вартість виробничих основних засобів за 2019–2020 рр. подано в таблиці 11.2.

Таблиця 11.2

Показники	Попередній рік	Звітний рік
Обсяг виробленої продукції, тис. грн	3597,92	3225,72
Середньорічна вартість виробничих основних засобів, тис. грн	3988,58	3831,67

Проаналізуйте ефективність використання виробничих основних засобів ПрАТ «Клаксон» за 2019–2020 рр. і визначте вплив на зміну обсягу виробленої продукції за аналізований період таких факторів: середньорічної вартості і фондодідачі виробничих основних засобів. За результатами аналізу побудуйте таблицю 11.3 і сформулюйте висновок.

Таблиця 11.3

**Динаміка показників ефективності
використання виробничих основних засобів
ПрАТ «Клаксон» за 2019–2020 рр.**

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення (+;-)	
			абсолютне	відносне, %
Обсяг виробленої продукції, тис. грн				
Середньорічна вартість виробничих основних засобів, тис. грн				
Фондовіддача виробничих основних засобів, грн/грн				
Фондомісткість виробничих основних засобів, грн/грн				

Проаналізувати вплив зміни факторів на обсяг виробленої продукції ПрАТ «Клаксон» (табл. 11.4).

Таблиця 11.4

Підстава	Факторні показники		Результативний показник	Зміна результативного показника	Назва факторного показника
	середньорічна вартість виробничих основних засобів, тис. грн	фондовіддача виробничих основних засобів, грн/грн	обсяг виробленої продукції (ОВП), тис. грн	зміна обсягу виробленої продукції (ЗОВП) тис. грн	
0					
01					
1					

Завдання 11.3. Проаналізуйте динаміку обсягу реалізованої продукції ПП «Кімак» за перший квартал 2022 р. порівняно з першим кварталом 2021 р., коли відомо, що у звітному році у січні підприємство реалізувало продукції на суму 12300 тис. грн, лютому – 12698 тис. грн, березні – 11982 тис. грн. У попередньому році обсяг реалізованої продукції становив: у січні – 11350 тис. грн, лютому – 14256 тис. грн, березні – 13257 тис. грн.

За результатами оцінювання динаміки обсягу реалізованої продукції побудуйте аналітичну таблицю та сформулюйте висновок.

Тема 12

АНАЛІЗ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Основні терміни та поняття

Процеси взагалі – це систематичне, послідовне визначення функціональних операцій, які приносять специфічний результат; це послідовність пов'язаних операцій або завдань, що потрібні для досягнення результату.

Бізнес-процес представляє собою сукупність бізнес-операцій, певну кількість внутрішніх видів діяльності, що починаються з одного або більше входів і закінчуються створенням продукції, необхідної клієнту (клієнт – не обов'язково зовнішній відносно підприємства споживач, це може бути підрозділ організації або конкретний працівник).

Основний бізнес-процес – це процес, який складає основний бізнес підприємства і створює основний потік доходів.

Допоміжні (забезпечувальні) бізнес-процеси визначають допоміжну діяльність підприємства, яка є забезпечувальною по відношенню до основної діяльності.

Відтворювальний бізнес-процес є безперервним рухом і оновленням процесу виробництва продукції та послуг підприємства як бізнес-системи.

Забезпечувальні бізнес-процеси призначені для забезпечення ресурсами відтворювального процесу бізнес-системи.

Бізнес-процеси управління охоплюють весь комплекс функцій управління на рівні кожного бізнес-процесу й бізнес-системи в цілому.

Виробничі бізнес-процеси – процеси, що перетворюють входи, отримані від процесу постачання, у виходи, що пропонуються для збуту.

Підпроцес – це частина основного процесу діяльності, яка призначена для виконання конкретної ролі в створенні кінцевого продукту, але не здатна самотійно створювати продукт.

Практичне заняття

Ситуаційні завдання та їх розв'язання

Завдання 12.1. Випуск продукції за планом 4100 тис. грн, фактично – 3920 тис. грн. Чисельність робітників відповідно 405 і 400 чел. Визначити резерви зростання обсягу продукції за рахунок зміни чисельності робітників і продуктивності праці.

Вирішення завдання

1 варіант.

$$P \uparrow \text{ВП} = (Ч_{\text{пл}} - Ч_{\text{ф}}) \times \text{ПТ}_{\text{ф}} = 5 \times 9,8 = 49,0 \text{ тис. грн.}$$

$$P \uparrow \text{ВП} = (\text{ПТ}_{\text{пл}} - \text{ПТ}_{\text{ф}}) \times Ч_{\text{ф}} = (10,12 - 9,8) \times 405 = 129,6 \text{ тис. грн.}$$

Разом 178,6 тис. грн.

2 варіант.

За способом ланцюгових підставок:

$$\text{ВП}_{\text{ф}} = Ч_{\text{ф}} \times \text{ПТ}_{\text{ф}}; \quad \text{ВП}_{\text{пл}} = Ч_{\text{пл}} \times \text{ПТ}_{\text{пл}}$$

$$P \uparrow \text{ВП}_3 = \text{ВП}_{\text{пл}} - \text{ВП}_{\text{ф}} = 178,6 \text{ тис. грн.}$$

$$P \uparrow \text{ВП}_ч = \text{ВП}_{\text{ум}} - \text{ВП}_{\text{ф}} = 405 \times 9,8 - 3920 = 49 \text{ тис. грн.}$$

$$P \uparrow \text{ВП}_{\text{пт}} = \text{ВП}_{\text{пл}} - \text{ВП}_{\text{ум}} = 4100 - 3969 = 129,6 \text{ тис. грн.}$$

Завдання для самостійної роботи

Завдання 12.2. На підставі наведеної в таблиці 12.1 інформації про плановий та фактичний обсяг виробництва готової продукції проаналізуйте ритмічність роботи підприємства. Зробіть висновки.

Таблиця 12.1

Квартали	Виробництво готової продукції, тис. грн	
	план	факт
1	78950	81654
2	69840	75212
3	72580	66875
4	76230	70258

Завдання 12.3. На підставі наведеної в таблиці 12.2 інформації про обсяг виробництва готової продукції за попередній та звітний періоди необхідно визначити:

- абсолютне та відносне відхилення виробництва готової продукції, як по окремих видах продукції, так і в цілому;
- структуру виробництва готової продукції. Зробіть висновки.

Таблиця 12.2

Найменування готової продукції	Обсяг виробництва готової продукції, тис. грн		
	Попередній рік	Звітний рік	
		план	факт
Печиво «Артек»	40500	41200	41330
Печиво «До чаю»	39800	43000	42800
Печиво «Лимонне»	49300	50000	49500
Печиво «Шоколадне»	29000	34000	31000

Завдання 12.3. На підставі наведеної в таблиці 12.3 інформації про обсяг виробництва готової продукції за звітний період необхідно визначити:

- обсяг виробництва готової продукції у вартісному виразі;
 - виконання плану з номенклатури та асортименту.
- Зробіть висновки.

Таблиця 12.3

Найменування готової продукції	Ціна за од. тис. грн	Вироблено готової продукції, кг	
		план	факт
Печиво «Артек»	34,33	1200	1203,9
Печиво «До чаю»	39,09	1100	1094,9
Печиво «Лимонне»	27,77	1800	1782,5
Печиво «Шоколадне»	22,66	1500	1368,1

Завдання 12.5. Охарактеризуйте бізнес-процеси підприємства за основними ознаками. Відповідь оформіть у вигляді таблиці 12.4.

Таблиця 12.4

Класифікація бізнес-процесів підприємства

№	Ознака класифікації	Вид бізнес-процесів	Характеристика
1	2	3	4
1	За ознакою формування результату	основні	
		допоміжні	
	...		
	...		
	...		

Завдання 12.6. Охарактеризувати інформаційне забезпечення аналізу процесу виробництва готової продукції. Відповідь оформіть у вигляді таблиці 12.5.

Таблиця 12.5

Інформаційне забезпечення	Стисла характеристика
Довідкова інформація	
....	...
Облікова інформація	
....	...
Звітна інформація	
...	...
Необлікова інформація	
...	...

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література

1. Аналіз господарської діяльності : навч. посібник / за заг. ред. Т. О. Мулик, О. А. Материнської, О. П. Пльонсак. – К. : Центр навчальної літератури, 2020. – 288 с.

2. Аналіз господарської діяльності: теорія та практикум : навчальний посібник / Н. Ю. Єршова, О. В. Портна. – Львів : «Магнолія 2006», 2017. – 312 с.

3. Аналіз господарської діяльності : навч. посібник / за заг. ред. І. В. Сименко, Т. Д. Косової. – К. : Центр учбової літератури, 2017. – 384 с.

4. Ковальчук, К. Ф. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій : навч. посібник / К. Ф. Ковальчук. – К. : Центр учбової літератури, 2016. – 326 с.

5. Кіндрацька, Г. І. Аналіз господарської діяльності : підручник / Г. І. Кіндрацька, А. Г. Загородній, Ю. І. Кулиняк. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. – 320 с.

6. Кіндрацька, Г. І. Аналіз господарської діяльності : практикум / Г. І. Кіндрацька, А. Г. Загородній, Ю. І. Кулиняк. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. – 156 с.

Допоміжна література

7. Нестеренко, Ж. К. Економічний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства : навч. посібник / Ж. К. Нестеренко, А. В. Череп. – К. : Центр навч. літ-ри, 2015. – 122 с.

8. Отенко, І. П. Аналіз господарської діяльності : навч. посібник / І. П. Отенко, З. Ф. Петряєва. – Харків : Видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 418 с.

9. Сіменко, І. В. Аналіз господарської діяльності : навч. посібник / І. В. Сіменко, Т. Д. Косова. – К. : Центр навчальної літератури, 2013. – 384 с.

10. Тарасенко, Н. В. Економічний аналіз : навч. посібник / Н. В. Тарасенко. – 4-е вид., стер. – Львів : Новий Світ-2000, 2016. – 344 с.

Інформаційні ресурси

11. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

12. Інтернет-сайт Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>.

13. Інформаційна база даних учасників фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua/>.

14. Нормативні акти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua/>.

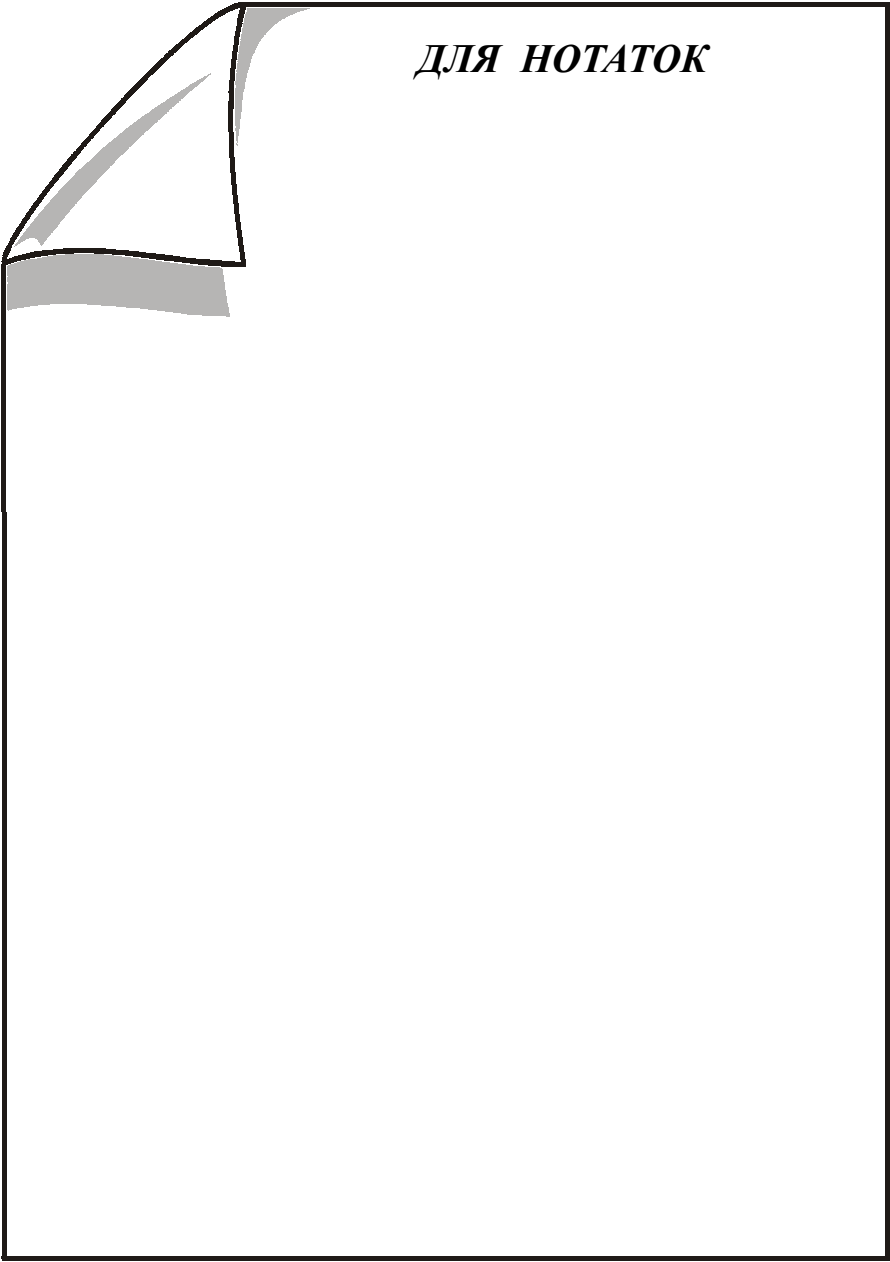
15. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>

16. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

17. Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

18. Електронна версія газети «Баланс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.balance.ua>

19. Електронна версія газети «Все про бухгалтерський облік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vobu.com.ua>

ДЛЯ ЗАДАТОК

Навчальне видання

БАБИЧ Микола Миколайович
БАЛАНЕНКО Олена Георгіївна
БУРУНСУЗ Катерина Сергіївна
ПОГОРЕЛОВА Олена Володимирівна
ШЕВЧУК Сергій Валентинович

**АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Практикум

Комп'ютерне верстання *В. В. Москаленко*
Коректор *О. Є. Вакула*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 7,4. Тираж 100 прим. Вид. № 37. Зам. № 0311-34.
Видавець і виготівник Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
просп. Героїв України, 9, м. Миколаїв, 54025
E-mail : publishing@nuos.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6402 від 19.09.2018 р.